

Besturenraad

centrum voor
christelijk onderwijs

**‘Als het goed
voelt...’**

Onderzoek naar school-
keuzemotieven van ouders
van jonge kinderen

Colofon

Tekst

Ina ter Avest, Cees Kom, Anneke de Wolff,
Gerdien Bertram-Troost, Siebren Miedema

Eindredactie en praktijkverhalen

Marijke Nijboer

Productiebegeleiding

Corine de Reus

Fotografie

Arie Kievit (cover)

Ontwerp

Ontwerpwerk, Den Haag

Druk

Oranje van Loon Drukkers, Den Haag

02/2013

Voor scholen is het belangrijk om te weten wat de overwegingen van ouders zijn om voor een bepaalde basisschool te kiezen. Daar is al heel wat onderzoek naar verricht, resulterend in 'ranglijsten' van criteria die ouders aanleggen bij de schoolkeuze. De afstand tussen thuis en school en de reputatie van de school scoren daarin steevast hoog.

Voorwoord

Dit onderzoek in opdracht van de Besturenraad wil een spade dieper steken. Over de manier waarop het proces van schoolkeuze precies verloopt en de vraag welke waarden daarbij uiteindelijk doorslaggevend zijn, is veel minder bekend. Dit kwalitatieve onderzoek geeft daar inzicht in. Schoolkeuze blijkt een vrij intuïtief proces te zijn – “als het goed voelt...” – waarin het draait om aandacht: “Of het nu gaat om de afstand thuis-school, de kleinschaligheid van de school, of de manier waarop de christelijke identiteit in praktijk gebracht wordt, in alle gevallen ligt daaraan ten grondslag dat ouders aandacht willen voor de persoonlijke ontwikkeling van hun kind.”

Die aandacht begint bij de manier waarop ouders bij hun eerste contact met de mogelijke school van hun kind worden ontvangen. Dit onderzoek laat zien dat ouders dan een 'klik' met de school willen ervaren. Een ontvangst die bevordert dat die 'klik' ontstaat, is misschien wel het belangrijkste instrument voor scholen om de schoolkeuze te beïnvloeden.

Voor christelijke basisscholen onderstreept dit onderzoek de uitdaging om vanaf het eerste contact met ouders te laten zien hoe de christelijke identiteit in de praktijk tot uiting komt. “Alle door ons gesproken ouders waarderen het christelijke in de identiteit van de school”, concluderen de onderzoekers.

We hopen dat christelijke basisscholen met de inzichten uit dit onderzoek hun voordeel kunnen doen om de 'klik' te bevorderen.

Dick den Bakker MBA-ME

Directeur Onderwijs & Identiteit Besturenraad

Inhoud

	Voorwoord	1
	Introductie	3
1	Aanleiding van het onderzoek	5
2	De relatie school-ouders in onderzoek	7
3	Opzet en uitvoering van het onderzoek	11
	3.1 Focusgroepinterview als onderzoeksinstrument	12
	3.2 Selectie van deelnemende scholen voor focusgroepinterviews	13
	3.3 Selectie van deelnemende ouders voor focusgroepinterviews	13
	3.4 Werkwijze in de focusgroepinterviews	13
	3.5 Werkwijze bij de analyse van de focusgroepinterviews	14
4	Resultaten van de analyse van de focusgroepinterviews	17
	4.1 Proces: (volgorde in) geraadpleegde informatiebronnen	18
	4.2 Kleinschaligheid	19
	4.3 Afstand thuis-school	19
	4.4 Levensbeschouwing in opvoeding en onderwijs	20
	4.5 Culturele en levensbeschouwelijke diversiteit	22
	4.6 Motivatie vanuit ouder, kind of kind-in-de-ouder	22
	4.7 Motivatie ouders in relatie tot schooltype	23
5	Conclusies en discussie	25
	5.1 Conclusies	26
	5.2 Discussie	27
	Literatuur	31
	Bijlagen	35
	Schooltypen	36
	Uitnodigingsbrief ouders	37
	Vragenlijst	38

‘Wat motiveert ouders om vandaag de dag hun kind naar een christelijke basisschool te sturen?’ Dat is de vraag die wij in dit empirische onderzoek willen beantwoorden. Daarvoor gaan wij allereerst te rade bij eerdere onderzoeken op dit gebied. Er is veel bekend over hoe leerkrachten kijken naar de verschillende rollen van ouders in opvoeding en onderwijs. Er is ook nationaal en Europees onderzoek gedaan naar welke aspecten van een school ouders het meest belangrijk vinden en in welke rangorde.

Samenvatting

Maar we weten nog weinig over de argumentatie achter deze voorkeuren, en de motivatie van waaruit ouders hun ‘lijstjes’ aanleggen. Om daarover meer te weten te komen, hebben we focusgroepinterviews gehouden met ouders van zeven basisscholen. Voor de selectie van die scholen hebben we rekening gehouden met de drie typen scholen die we onderscheiden in ons eerdere onderzoek, beschreven in het rapport *Typen van protestants-christelijk basisonderwijs in een seculiere tijd. Schoolleiders aan het woord over de eigenheid van hun school* (Bertram-Troost, Kom, Ter Avest en Miedema 2012).

In de focusgroepinterviews hebben wij ouders bevraagd over het proces van hun keuze, over wat zij belangrijk vinden bij de schoolkeuze voor hun kind, en waarom zij dat belangrijk vinden. Uit de analyse van de opgenomen en letterlijk uitgewerkte gesprekken blijkt allereerst dat ouders kijken met de ogen van een kind – van een kind zoals zij zelf waren of van een kind zoals het eigen kind nu is.

In de tweede plaats blijkt dat in het schoolkeuzeproces persoonlijke contacten een centrale rol spelen. Naast informele gesprekken met andere ouders heeft het eerste formele persoonlijke contact met de directeur of een leerkracht van de school waar een ouder gaat kijken, grote invloed op de uiteindelijke keuze.

Tot slot blijkt in de schoolkeuze – een keuze die vrij intuïtief tot stand komt (“het voelt goed”) – dat het draait om aandacht. Of het nu gaat om de afstand thuis-school, de kleinschaligheid van de school, of de manier waarop de christelijke identiteit in praktijk gebracht wordt, in alle gevallen ligt daaraan ten grondslag dat ouders aandacht willen voor de persoonlijke ontwikkeling van hun kind.

Wat het christelijk karakter van de school betreft, vinden ouders van de drie typen scholen het belangrijk dat hun kind kennis aangereikt krijgt over het christendom en dat de school openstaat voor andere godsdiensten. De manier waarop ouders van de drie typen scholen dit verwoorden, en de manier waarop zij spreken over het belang van leerprestaties en vorming, vertoont overeenkomst met de beschrijving van het type school waarvoor zij gekozen hebben.

Uit het spreken van ouders over de school van hun kind en de relatie met leerkrachten wordt de ontwikkeling zichtbaar van ouders als ondersteuners van het leerproces (waarbij het primaat ligt bij de school) naar ouders als partners in onderwijs en opvoeding (waarbij er sprake is van gelijkwaardig partnerschap). Gezien deze ontwikkeling ligt er voor de opleiding van leerkrachten een belangrijke taak, namelijk het leren omgaan met ouders als gelijkwaardige gesprekspartners en co-opvoeders van de leerlingen. Verder onderzoek bevelen wij aan onder vaders, en over de rol van intuïtie en emoties in het schoolkeuzep proces – een gebied waarop bij een eerste kind nog geen expertise aanwezig is.

1

Aanleiding van het onderzoek

In het najaar van 2010 ontstond er bij de Besturenraad behoefte aan meer inzicht in de verschillende manieren waarop directeuren van christelijke basisscholen in deze tijd invulling geven aan de identiteit van hun school. In het verlengde daarvan rees de vraag naar de motieven van ouders van peuters en kleuters bij de keuze voor een christelijke school.

Naar aanleiding van die eerste vraag deden onderzoekers van de Vrije Universiteit Amsterdam en Hogeschool Inholland in het schooljaar 2010-2011 in opdracht van de Besturenraad gezamenlijk onderzoek onder directeuren van christelijke scholen die aangesloten zijn bij de Besturenraad. Over dat onderzoek is in 2012 de publicatie *Typen van protestants-christelijk basisonderwijs in een seculiere tijd* verschenen.

In het onderzoek waarover we hier rapporteren hebben wij ons op de tweede vraag gericht. De motieven van ouders om voor hun kinderen een christelijke school te kiezen, lijken verschoven te zijn van een nadruk op verbredende en verdiepende socialisering in de christelijke traditie naar kennismaken met levensbeschouwingen in het algemeen en de christelijke traditie in het bijzonder (zie ook hoofdstuk 2, het onderzoek van Trees Pels). Het onderzoek waarover wij in dit rapport verslag doen, is gebaseerd op vraaggesprekken hierover met ouders¹ van verschillende schooltypen, zoals we hierboven al beschreven. In bijlage I zijn de typebeschrijvingen opgenomen. In het vervolg van dit rapport zullen we de tentatieve aanduidingen van de drie schooltypen gebruiken: traditieschool (type 1), diversiteitsschool (type 2), zingevingsschool (type 3).

Doel van ons onderzoek is inzicht te krijgen in het proces dat ouders van jonge kinderen doorlopen bij de schoolkeuze, de waarden die daarbij een rol spelen en de opbouw daarvan. Wij verwachten daarmee een bijdrage te leveren aan het optimaliseren van de communicatie tussen school en (toekomstige) ouders, over en weer, mede in het kader van het versterken van partnerschap in de opvoeding.

In ons onderzoek naar schoolkeuzemotieven van ouders van jonge kinderen zijn de volgende vragen richtinggevend:

- Hoe vindt het proces van schoolkeuze plaats?
- Welke motieven kunnen we onderscheiden in de uiteindelijke keuze voor de betreffende school?
- Welke relatie leggen ouders tussen een (eventueel) levensbeschouwelijk motief en andere motieven bij de schoolkeuze voor een christelijke school?

1 Aan het onderzoek hebben voornamelijk moeders deelgenomen, vandaar dat wij in het vervolg voornamelijk zullen spreken over moeders.

Onder 'identiteit van de school' verstaan wij, in navolging van De Wolff (2000, p. 53), "datgene wat de school tot deze school maakt, oftewel wat de typerende of kenmerkende eigenschappen van deze school zijn, wat de leden van de school met elkaar gemeen hebben (wat geldt voor de leden als collectief) en wat een bepaalde mate van duurzaamheid of continuïteit door de tijd kent". In ons onderzoek onder jonge ouders die recent hebben gekozen voor een christelijke basisschool richten wij ons specifiek op de levensbeschouwelijke dimensie van de identiteit van de school.

De levensbeschouwelijke dimensie van het onderwijs betreft het uiteindelijkheidsperspectief op 'het goede leven' van waaruit men verleden, actueel en toekomstig handelen ten aanzien van leer- en vormingsprocessen van leerlingen beziet.² We spreken van een seculiere levensbeschouwing als het uiteindelijkheidsperspectief zich richt op de aardse werkelijkheid. Van een religieuze levensbeschouwing spreken we als er sprake is van een de alledaagse werkelijkheid overstijgend aspect (transcendentie) bij het verklaren ervan en in het beantwoorden van existentiële vragen³. We gebruiken de term godsdienstige levensbeschouwing wanneer er sprake is van (een) 'God' die van doorslaggevende betekenis is voor al het handelen, zowel in de verklaring als de sturing ervan.

Wij specificeren de algemene omschrijving van identiteit van De Wolff als volgt voor christelijke scholen: de identiteit van een christelijke school betreft de manier waarop de christelijke traditie kenmerkend is voor déze school, de manier waarop de leden van de school een binding ervaren met en zich met elkaar verbonden voelen door de christelijke traditie en de manier waarop dat een bepaalde mate van duurzaamheid en continuïteit door de tijd kent. Door middel van ons onderzoek verwachten wij inzicht te krijgen in de manier waarop de godsdienstig-levensbeschouwelijke dimensie van de identiteit van de school een rol speelt in het schoolkeuzemotief van (toekomstige) ouders.

2 Zie *Sources of the Self* (1989) en *Een seculiere tijd* (2007) van Charles Taylor voor een uitvoerige bespreking van het concept 'het goede leven' en de rol van godsdienstige tradities hierin.

3 De Utrechtse humanistisch filosoof Harry Kunneman spreekt in zijn boek *Voorbij het dikke ik* (2006) van 'horizontale transcendentie' wanneer het overstijgende aspect zich richt op tussenmenselijke ervaringen waarbij er geen verwijzing is naar een bovenaardse werkelijkheid.

2

De relatie school-ouders in onderzoek

De Amsterdamse hoogleraar Trees Pels wijst in haar publicatie *Het samenspel tussen ouders en school* (2002) op de veranderende relatie tussen ouders en school. Deze verandert van een relatie waarin ouders door de school gezien worden als instrument om schoolprestaties van hun kinderen te verbeteren, naar een relatie waarin gezocht wordt naar een (betere) afstemming van de pedagogische doelen van ouders op die van de school.

Als een belangrijke oorzaak van die verschuiving signaleert Pels de toegenomen nadruk op de ontwikkeling van persoonlijkheidskenmerken (zoals autonomie en zelfsturing) naast instrumentele kennis. Zowel ouders als leerkrachten streven naar een betere afstemming tussen thuis en school, waarbij het perspectief van de school als norm (b)lijkt te gelden: ouders moeten hun pedagogische doelen en strategieën afstemmen op die van de school. Concreet betekent dat voor gezinnen met een autoritaire opvoedingsstijl dat – als zij kiezen voor een school met bepaalde opvoedingsdoelen zoals autonomie en zelfsturing – zij zich die dienen eigen te maken om aan te kunnen sluiten bij de schoolcultuur.

Over ouders schrijft men wel in verschillende publicaties, met name over de manier waarop ouders – vanuit het perspectief van de school – al dan niet een bijdrage leveren aan onderwijs en opvoeding van hun kinderen.

In 2002 verschijnt *Ouders bij de les*, een publicatie van het Sociaal Cultureel Planbureau over de betrokkenheid van ouders bij de school van hun kind (Vogels 2002). Centraal in het bijbehorende onderzoek staat de vraag naar de manier waarop en de mate waarin ouders gebruikmaken van informatie die de school aanbiedt, deelnemen aan activiteiten die de school organiseert en/of bekend zijn met de formele organisatie met betrekking tot ouderbetrokkenheid.

Voor ons onderzoek is het interessant te lezen dat de school de ouders specifieke rollen toebedeelt: als constituent, als cliënt en als consument (Vogels 2002, p. 101 e.v.). Daarnaast is er een onderscheid gemaakt in vier typen ouders: de ouder als partner, als participant, de overdragende ouder en de onzichtbare ouder (ibid., p. 164 e.v.). Het rapport gaat niet in op de vraag op welke manier ouders in het keuzeprocess voor een school gemotiveerd zijn door een rol die zij kunnen vervullen samen met de leerkrachten in het onderwijs en de opvoeding van hun kind.

Deze draad wordt in 2012 opgepakt door Bekkers, De Kool en Straten in het NWO-rapport *Educational Governance: strategie, ontwikkeling en effecten*, thema-project 4 Ouderbetrokkenheid bij scholen (2012). Bekkers c.s. omschrijven ouders die partner zijn als zeer betrokken ouders. Ouders als *participanten* zijn weliswaar betrokken, maar nemen niet deel aan formele schoolorganen; over-

dragende ouders zijn voornamelijk confessionele ouders die minder behoefte hebben aan dagelijkse invloed op het schoolbeleid. De *onzichtbare* ouders zijn voornamelijk laagopgeleid en nauwelijks vertegenwoordigd in formele schoolorganen (ibid., p. 22).

In 2009 maakt de publicatie van de Utrechtse Adviesgroep *Van ouderbetrokkenheid naar ouderparticipatie* (Ter Avest, Bakker en Elings 2009) onderscheid tussen kindgerichte en schoolgerichte ouderbetrokkenheid. Onder kindgerichte ouderbetrokkenheid verstaat men activiteiten die gericht zijn op de ontwikkeling van het kind. Dat kan zich uiten in het thuis tonen van belangstelling voor wat het kind op school doet, of het helpen bij het maken van huiswerk. Ook tienminutengesprekken en een gesprek met de leerkracht over de ontwikkeling van het kind vallen onder kindgerichte ouderbetrokkenheid. Onder schoolgerichte ouderbetrokkenheid verstaat men het bijwonen van activiteiten op school, zoals koffieochtenden, opvoedcursussen en het verlenen van hand- en spandiensten.

Naast dit onderscheid in kindgerichte- en schoolgerichte ouderbetrokkenheid, spreken Ter Avest c.s. ook over formele en informele ouderbetrokkenheid. Lid zijn van de ouderraad valt onder formele ouderbetrokkenheid. Een praatje bij het hek of bij de deur van de klas bij het brengen en halen van het kind rekent men vanuit de school tot informele ouderbetrokkenheid.

Het perspectief van de school staat voorop in de hiervoor genoemde publicaties. Zo ook in *Interculturele Ouderparticipatie, zo doe je dat!*, een ongedateerde uitgave van de Dialoogacademie in Rotterdam. Men heeft in deze publicatie ouders ingedeeld in zes typen, met bijbehorende gradaties van meeleven, meehelpen, meewerken, meedenken en meebeslissen. Evenzo opereert de Meetlat Ouderbetrokkenheid (2010) van het Instituut voor multiculturele vraagstukken FORUM vanuit het perspectief van de school.

In 2012 spreekt de PAOO Courant van de gouden driehoek van leerkrachten, ouders en leerlingen, en stelt dat ouderbetrokkenheid essentieel is voor goed onderwijs. “School en thuis zijn geen gescheiden werelden, maar liggen in elkaars verlengde”, daarmee blijkt gevend van de veranderende relatie tussen thuis en school. Deze uitgave van de PAOO Courant geeft diverse voorbeelden van scholen die ervoor kiezen om ouders bij de school te betrekken, hetzij via ouders die al betrokken zijn (‘lokouders’), hetzij via leerkrachten. In dat laatste geval betreft de leerkracht ouders bijvoorbeeld bij activiteiten die zij thuis met hun kinderen kunnen doen om de leerprestaties te verbeteren, zoals het werken met ‘Ik & Ko’, een ondersteuningsprogramma voor het vergroten van de Nederlandse taalvaardigheid van het jonge kind. Of, hoe en waarom ouders zouden kiezen voor een dergelijke vorm van ouderbetrokkenheid komt niet ter sprake.

Van groot belang acht men de flexibiliteit van de school met betrekking tot oudercontacten. "Als het aantal werkende moeders stijgt, is het onzin om een koffie-ochtend te organiseren; daar maken we een koffie-avond van". Of moeders behoefte hebben aan een koffiebijeenkomst en of het houden van zo'n bijeenkomst de keuze voor de school positief beïnvloedt, komt niet ter sprake.

Afstemmen op de ouders doet Rijk Vlaanderen, een van de geïnterviewde directeuren in de PAOO Courant, door leerlingen en ouders aan te spreken op hun dromen. Zoeken naar kracht doet Vlaanderen ook door niet van een achterstand in taalontwikkeling te spreken, maar van een voordeel van tweetaligheid. "Nederlands-Engels vinden we geweldig, maar Nederlands-Turks? Of Nederlands-Arabisch?". Hij spreekt van een dubbele moraal. "Het onderwijs ziet onvoldoende dat tweetaligheid (en het thuis zijn in twee culturen) kan worden benut als positief punt". Ouders spelen daarin een belangrijke rol, aldus Vlaanderen. "Niet contact zoeken als het misgaat; ze moeten standaard onderdeel van de schoolgemeenschap zijn", stelt hij. Of ouders zelf gemotiveerd zijn om op zo'n manier deel van de schoolgemeenschap te zijn, en of dat een rol speelt in het keuzeproces voor de school komt in deze PAOO Courant niet aan de orde.

Wat betreft het gedrag van ouders in het proces van schoolkeuze onderscheiden Bekkers c.s. in het hiervoor genoemde rapport *Educational Governance* vier fasen, namelijk de oriëntatiefase, de keuzefase, de bezoekfase en de beslissingsfase. Zij constateren dat ouders een voorkeur hebben voor face-to-face informatie, waarin andere ouders de eerste belangrijke gesprekspartners zijn, onmiddellijk gevolgd door het contact met de directeur van de school. Verder noemen zij de afstand huis-school, de sfeer en de reputatie van de school. De denominatie, zo stellen Bekkers c.s. vast, speelt slechts een rol voor ouders die zelf actief een geloof belijden. Het keuzeproces van ouders is dus slechts voor een deel gebaseerd op rationele besluitvorming (ibid., p. 22). Wij komen daar in de discussie op terug.

Niet alleen in Nederland, maar ook op Europees niveau is onderzoek verricht naar de relatie ouders-school. Enkele jaren geleden is in opdracht van de OECD een uitvoerige *review* geschreven van empirisch onderzoek naar de mogelijke invloed van het marktmechanisme in het onderwijs (Waslander, Pater en Van der Weide 2010).

Een onderdeel van dat onderzoek is het keuzeproces van ouders. De onderzoekers hebben onderzocht of bepaalde groepen ouders meer gebruikmaken van de keuzemogelijkheid dan andere groepen ouders. Ze hebben gekeken naar de informatie waarover ouders kunnen beschikken en naar wat ouders zeggen belangrijk te vinden van de school voor hun kind. Ook de mate waarin ouders prestatie-indicatoren (zoals in de Nederlandse context Cito-scores

en doorverwijzingen) verdisconteren in hun keuzeproces, komt aan de orde.

Uit dit onderzoek blijkt, evenals uit de hiervoor genoemde Nederlandse onderzoeken, dat men in het algemeen ouders vraagt wat zij belangrijk vinden in hun schoolkeuze, en om daarin een rangorde aan te brengen. De verwachting bij dergelijk onderzoek is kennelijk dat ouders verschillende scholen scoren op de door hen zelf bepaalde criteria, en dan de school kiezen die het hoogste scoort. Nader onderzoek leert echter dat het schoolkeuzeproces zo gestructureerd niet verloopt, en dat het beslissingsproces niet langs lijnen van logische argumentatie verloopt. Waslander c.s. constateren dat het schoolkeuzeproces onder te verdelen is in twee stadia, namelijk eerst het stadium waarin ouders bepalen uit welke scholen ze kunnen kiezen, en dan ten tweede het stadium van de werkelijke keuze. Welke scholen opgenomen worden in de groep scholen waaruit men zou kunnen kiezen, is gerelateerd aan wat gebruikelijk is in de sociaal-culturele context waarin de ouders leven.

De meeste onderzoeken die wij hierboven genoemd hebben, richten zich op ouderbetrokkenheid vanuit het perspectief van de school, en/of op de criteria die ouders aanleggen bij het kiezen van een school voor hun kind, en de prioritering die zij daarbij aanbrengen. Het Europese reviewonderzoek poogt echter een stap verder te zetten. In dat onderzoek is het proces van de schoolkeuze van ouders expliciet in de *review* betrokken, evenals de informatie waarover ouders kunnen beschikken en de eventuele restricties van de (lokale) overheid die de feitelijke schoolkeuzevrijheid inperken.

Waslander c.s. onderscheiden twee fasen in dat proces: de fase van de samenstelling van de set van scholen waaruit gekozen zou kunnen worden, en de fase van de daadwerkelijke keuze. Zij constateren dat sociaal-culturele factoren een rol spelen in dat proces. Zij gaan echter niet in op het intuïtieve proces van de schoolkeuze en op de behoefte van ouders zelf bij het bepalen van de school voor hun kind. Zoals eerder gezegd: wij komen daar in onze discussie op terug.

Een interessante publicatie voor ons onderzoek is *Religiöse Vielfalt in der Kita* van de onderzoeksgroep aan de Universiteit van Tübingen (Edelbrock, Biesinger en Schweitzer 2012). De intake bestaat uit een gesprek en een rondleiding door de voorschool, plus een bijeenkomst van meerdere ouders die hun kind hebben aangemeld.

In dat groepsgesprek worden ouders, die vrijwel allemaal een migratieachtergrond hebben, uitgenodigd te vertellen over huiselijke rituelen, culturele en religieuze feesten in het land van herkomst en de manier waarop zij daar thuis mee omgaan. Besproken wordt niet alleen wat dat betekent voor de opvoeding thuis, maar ook op welke manier deze ouders zouden willen dat daaraan in de voorschool aandacht wordt besteed.

Het gesprek heeft een bewustwordingseffect voor de ouders. De leiding van de voorschool is van mening dat elke ouder voor zichzelf moet bepalen op welke manier de thuiscultuur/cultuur van het thuisland zich verhoudt tot de cultuur van de samenleving waarin het kind opgroeit (ibid., p. 87). Dit onderzoek is één van de weinige waarin ouders expliciet is gevraagd wat zij willen inbrengen in onderwijs en opvoeding van hun kind. Ook in dit onderzoek is echter niet duidelijk op welke manier deze aanpak het keuzep proces van ouders beïnvloedt.

Evenals in dit onderzoek laten wij ouders uitvoerig aan het woord. Wij proberen hun verwachtingen en de waarden die zij belangrijk vinden in onderwijs en opvoeding op het spoor te komen, en de manier waarop die een rol spelen in de schoolkeuzemotivatie.

3

Opzet en uitvoering van het onderzoek

Hoewel er al eerder onderzoek is gedaan naar schoolkeuzemotieven (door onder anderen Dijkstra en Miedema 2003) en er vaak gekozen wordt voor een kwalitatieve onderzoeks-methodologie en -strategie voor onderzoek op onbekend terrein, is ook hier gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksopzet. Zoals uit hierboven aangehaald onderzoek blijkt, is wel bekend dat bijvoorbeeld de afstand thuishoofschool voor ouders van belang is, en ook dat de afstand thuis-school voor veel ouders eerder doorslaggevend is dan de levensbeschouwelijke identiteit van de school. We weten echter nog niet zoveel over de toelichting die ouders geven bij hun rangorde, noch van hun motivatie, of van de cognitieve en emotionele argumenten waarmee ouders hun verschillende motieven onderbouwen. Om inzicht te krijgen in dat nieuwe aspect, kiezen we in ons schoolkeuzemotievenonderzoek voor een kwalitatieve onderzoeksopzet.

Aanvankelijk hebben we overwogen om kwalitatief en kwantitatief onderzoek te combineren, voortbordurend op onze ervaringen in het eerder uitgevoerde schooltypenonderzoek. Deze ervaringen hebben ons geleerd dat een interview, meer dan een vragenlijst, de mogelijkheid biedt voor de respondent om ongevraagde reacties te geven. Daarnaast biedt een interview de mogelijkheid om dóór te vragen.

We hebben daarom overwogen (focusgroep)interviews te houden, en de resultaten daarvan als input te gebruiken voor een (online) vragenlijst, zoals dat ook in het onderzoek naar schooltypen gedaan is.¹ Ook hebben we overwogen, anders dan in het eerdere onderzoek, eerst een (online) vragenlijst af te nemen en vervolgens met ouders een focusgroepinterview te houden. Praktische problemen (onder andere onbereikbaarheid van ouders in verband met het niet bekend zijn van e-mailadressen) hebben ons doen besluiten tot enkel het afnemen van focusgroepinterviews met ouders van de drie onderscheiden typen scholen.

3.1

Focusgroepinterview als onderzoeksinstrument

Een van de redenen om te kiezen voor focusgroepinterviews is dat de meeste jonge ouders gewend zijn samen te praten over allerlei opvoedzaken. Jonge moeders kennen elkaar nogal eens van de zwangerschapsgymnastiek; jonge vaders en moeders ontmoeten elkaar bij het

kinderdagverblijf en de peuterspeelzaal bij het halen en brengen van kinderen en wisselen dan het een en ander uit. Ook organiseren het kinderdagverblijf en de peuterspeelzaal gespreksavonden over opvoedkundige thema's. In groepsverband van gedachten wisselen over opvoedkundige zaken is voor jonge ouders een vertrouwd fenomeen.

Een focusgroep onderscheidt zich van een gesprek 'bij de deur' en een gesprek op een ouderavond, doordat hier de conversatie specifiek rondom één thema plaatsvindt, in ons geval rondom het thema 'schoolkeuze'. Een ander kenmerk is dat bij een focusgroep het aantal deelnemers tussen de zes en twaalf ligt. Bij minder dan zes deelnemers komt het gesprek niet zo goed op gang; bij meer dan twaalf participanten bestaat het gevaar dat niet iedereen de eigen gedachten naar voren kan brengen.

Het gaat in een focusgroepinterview niet alleen om het naar voren brengen van de eigen ideeën, opvattingen en achterliggende gedachten. Het stimuleert ook om samen verder te denken over – in ons geval – de identiteit van de school en waarom ouders daarvoor hebben gekozen. Uit een focusgroepinterview kunnen suggesties voortkomen die de identiteit van de school – in de ruimste zin van het woord – en in het bijzonder de communicatie over de identiteit tussen team en ouders ten goede kunnen komen. Voor het focusgroepinterview zijn vragen geformuleerd als richtlijn voor het gesprek (zie bijlage voor de gehanteerde leidraad). De vragen zijn onderverdeeld in een openingsvraag die tevens dient als introductie van de deelnemers aan elkaar, een introductievraag die inleidt op het thema van de focusgroepbijeenkomst, en sleutelvragen die leiden van de algemenere introductievraag naar de specifieke thema's die in het kader van de centrale onderzoeksvraag aan de orde moeten komen. Met deze sleutelvragen wordt ruimte gecreëerd voor het luisteren naar en reageren op elkaar.

Tot slot stelt de gespreksleider een afrondende vraag. Met deze laatste vraag kan de gespreksleider de deelnemers verzoeken de belangrijkste aspecten die aan de orde zijn geweest te benoemen. De gespreksleider kan tevens een samenvatting geven en vragen of de deelnemers hiermee instemmen, of hen uitnodigen in te brengen wat zij tot nu toe in het gesprek gemist hebben.

Tijdens het focusgroepinterview zijn steeds twee onderzoekers aanwezig: een gespreksleider en een notulist. De aantekeningen van de notulist zijn een hulp bij het vasthouden van de lijn in het gesprek. Tevens dienen de aantekeningen (die ook de sfeer, de toon waarop iets gezegd is of non-verbale communicatie kunnen betreffen) als aanvulling op het verbatim van het op een voice-recorder vastgelegde gesprek.

1 Zie: Typen van protestants-christelijk basisonderwijs in een seculiere tijd.

3.2

Selectie van deelnemende scholen voor focusgroepinterviews

Bij de selectie van scholen voor deelname aan ons onderzoek hebben we ons laten leiden door de typen scholen zoals we die hebben onderscheiden in de hierboven genoemde publicatie *Typen van protestants-christelijk basisonderwijs in een seculiere tijd*. In deze publicatie zijn tentatief drie typen scholen onderscheiden, te weten 'traditiescholen', 'diversiteitscholen' en 'zingevingsscholen'. We hebben ernaar gestreefd in gesprek te komen met groepen ouders van twee scholen per schooltype.

Daarnaast hebben we gestreefd naar landelijke spreiding (platteland en grootstedelijke omgeving) en hebben we rekening gehouden met verschillende pedagogische concepten (bijvoorbeeld jenaplan- of montessorionderwijs). Ook is in de selectie van scholen betrokken het al dan niet aanwezig zijn van meerdere basisscholen van een verschillende denominatie in de nabije omgeving van de school (keuzerijke of keuzearme context). Van de twaalf geselecteerde scholen die aan deze criteria voldoen, hebben van zeven scholen ouders geparticipeerd in ons onderzoek.

3.3

Selectie van deelnemende ouders voor focusgroepinterviews

De werving van ouders voor de focusgroepinterviews is een weerbarstig proces gebleken. Niet bij alle twaalf geselecteerde scholen bleek het mogelijk een oudergroep samen te stellen voor een focusgroepinterview. De werving nam veel tijd in beslag, wat de voortgang van het onderzoek enigszins vertraagd heeft. Tijdens de wervingsprocedure heeft een pilot van een focusgroepinterview plaatsgevonden op een basisschool in een keuzerijke omgeving in de Randstad. De data van dit pilotinterview zijn meegenomen in de analyse.

De directeuren van de geselecteerde scholen zijn telefonisch benaderd met het verzoek mee te werken aan ons onderzoek, dat zich specifiek richt op de motieven van ouders om te kiezen voor de school waaraan de directeur leiding geeft. In dat gesprek is toegelicht dat het schoolkeuzemotievenonderzoek complementair is aan het onderzoek naar schooltypen, waaraan deze directeur in een eerder stadium heeft meegewerkt, en waarvan hij/zij op de hoogte is gebracht met de publicatie *Typen van protestants-christelijk basisonderwijs in een seculiere tijd*.

Ook is aandacht besteed aan de 'winst' voor de school bij het meewerken aan dit onderzoek: meer en genuanceerder kennis over wat ouders bindt aan de school is van belang voor de relatie school-ouders als partners in de opvoeding van de kinderen/leerlingen.

Ouders zijn daarna benaderd via de directeur, de ouderbetrokkenheidsmedewerker en/of de leerkracht van de onderbouw van de basisschool.

In eerste instantie is gezocht naar ouders van kinderen uit groep 1 en 2 omdat deze ouders het meest recent de keuze voor de school hebben gemaakt en daarom naar alle waarschijnlijkheid de motieven die een rol speelden in de keuze, nog goed kunnen weergeven. Vooral op kleinere scholen bleek het soms lastig om alleen ouders van groep 1 en 2 te laten deelnemen en deden er ook ouders mee van kinderen uit hogere groepen.

3.4

Werkwijze in de focusgroepinterviews

De focusgroepen bestaan gemiddeld uit vijf tot acht ouders, over het algemeen moeders. De afwezigheid van vaders kan verklaard worden door het tijdstip waarop de interviews gepland zijn: onder of meteen na schooltijd – een tijdstip waarop werkende ouders doorgaans niet zo gemakkelijk tijd vrij kunnen maken voor schoolse activiteiten. Dit lijkt in het bijzonder te gelden voor vaders. Het aantal van zeven focusgroepinterviews blijkt voldoende te zijn om wetenschappelijk verantwoorde conclusies te trekken.²

Voor de gesprekken is gebruikgemaakt van een interviewleidraad (zie bijlage). Steeds is één van de onderzoekers gespreksleider, terwijl een tweede onderzoeker aantekeningen maakt. De gesprekken zijn opgenomen met een voicerecorder. Elk interview is meteen na afloop door de beide onderzoekers geëvalueerd, en de belangrijkste gesprekspunten zijn genoteerd. Deze gesprekspunten en de op voicerecorder opgenomen interviews dienen als basis voor het verslag dat door de notulist van elk focusgroepinterview is gemaakt. Een derde medewerker heeft de opgenomen gesprekken in hun geheel beluisterd en het verslag aangevuld met zo veel mogelijk letterlijke citaten van ouders.

2 Mondelinge mededeling Ineke Stoop, methodoloog SCP.

3.5

Werkwijze bij de analyse van de focusgroepinterviews

De verslagen van de zeven focusgroepinterviews (inclusief het pilotinterview) zijn door alle vijf onderzoekers van dit project gelezen. Op grond van die eerste lezingen is besloten drie op voicerecorder opgenomen focusgroepinterviews volledig en letterlijk uit te werken. Door middel van *close reading* zijn deze drie verbatims geanalyseerd door drie onderzoekers onafhankelijk van elkaar. Deze drie afzonderlijke lezingen en analyses leidden tot grote overeenkomsten in de conclusies tussen de drie onderzoekers.

Uit de analyse zijn de volgende zeven thema's in het schoolkeuzeproces en de afwegingen van de ouders naar voren gekomen:

- proces: (volgorde in) geraadpleegde informatiebronnen
- praktisch: afstand tot huis en schooltijden
- opvoedkundig: complementariteit thuis en school
- ouderperspectief versus kindperspectief
- concretisering van christelijke identiteit versus imago van de school
- kleinschaligheid in verband met aandacht voor elk kind
- aan- respectievelijk afwezigheid van 'andere' culturen.

Met behulp van de 'bril' van deze zeven thema's zijn de verslagen van de overige vier focusgroepinterviews geanalyseerd. Daarbij is ten aanzien van het thema 'concretisering van christelijke identiteit versus imago van de school' een nuancering aangebracht ten aanzien van wat ouders daarover zeggen als een aspect dat zij meenamen in het beslisproces vóórdat hun kind naar deze school toe ging, en wat zij daarvan bevestigd zien dan wel ermee in tegenspraak ervaren nu het kind enige tijd op school zit. In de volgende paragraaf gaan wij uitvoerig in op de resultaten van onze analyse. We beginnen met een overzicht van de opmerkingen die ouders maken in het voorstelrondje waarin zij niet alleen vertellen wie ze zijn en in welke groep hun kind(eren) zit(ten), maar ook hoe zij de school ervaren.

Oecumenische
basisschool
De Lichtwachter
Kraggenburg
(Noord-
oostpolder)

Na afloop van de startviering op de eerste schooldag van het jaar worden leilindes geplant, die symbool staan voor verbondenheid.

‘Als wij vertellen over onze identiteit, spat het ervan af’

De oecumenische en de openbare school in het kleine Kraggenburg, die onder één bestuur vallen, delen het plein, de teams drinken samen koffie en de kinderen gaan samen op kamp en op schoolreis. Toch zijn er verschillen, die een belangrijke rol spelen bij de intake van nieuwe leerlingen.

Directeur Ineke Bolsius: “Wij hebben een heel actieve identiteitscommissie, die ons scherp houdt. Daardoor hebben wij over ‘identiteit’ een duidelijk verhaal te vertellen. Dat wordt door ouders zeer gewaardeerd. Wij hebben ook goed nagedacht over hoe we willen vieren. En we hebben in onze relatie met onze ouders en de verschillende kerkenraden ruimte gecreëerd om dat op onze eigen manier te doen, met een zelfgekozen voorganger. In die vieringen doen we mooie dingen, die passen binnen ons jaarthema.” Bolsius vindt dat haar basisschool elementen bevat van zowel de diversiteits-, als de zingevingsschool. “Wij zijn een heel diverse school met kinderen van zeer diverse achtergronden. De onderlinge ontmoeting vinden wij heel belangrijk. Maar ook de zingeving weegt voor ons zwaar.” Ouders van driejarigen komen doorgaans op beide scholen kijken tijdens de open dag. Bolsius herkent de conclusie van de onderzoekers dat een gesprek met de directeur grote invloed heeft op de schoolkeuze. “Ik vertel de ouders dan over onze identiteit. En ja, ik denk dat het er dan vanaf spat. Als je enthousiast bent, voelen ouders dat.” Ze denkt dat ouders veel waarde hechten aan hoe de school omgaat met de eigen identiteit. “Maar in Kraggenburg speelt ook mee dat de openbare school te klein wordt. Deze heeft nog krap 50 leerlingen; wij zitten op 85. Ouders bellen mij op met vragen als: hoeveel jongetjes heeft u in groep 1?” In de toekomst, vertelt Bolsius, zullen beide scholen samengaan.

De Lichtwachter wil echt invulling geven aan het begrip ‘ontmoeting’. “Iedereen is bij ons welkom, maar wij stellen wel eigen kaders.” Bolsius merkt dat sommige ouders (een deel van) de levensbeschouwelijke opvoeding overlaten aan de school. “We zien steeds vaker dat ouders ’s zondags niet meer naar de kerk gaan, maar wel graag willen dat hun kinderen door de week dingen uit deze traditie meekrijgen.”

En ze ziet nóg een trend: “Een reformatorische familie, die vroeger de kinderen met het busje naar een school in Emmeloord liet gaan, doet hen nu bij ons op school. Ook zij vinden ontmoeting belangrijk. Hun kinderen krijgen het specifiek eigene mee in de eigen kerk en op de zondags-school. Zo ontdekken de andere leerlingen dat niet iedereen thuis een televisie heeft.”

Zij voelt zich door het onderzoek bevestigd in de aanpak van haar school. “De nieuwe generatie ouders hecht belang aan een duidelijk herkenbare identiteit. Deze ouders kijken over hun eigen grenzen heen en kiezen voor een school die aansluit bij wat zij zoeken. Scholen die serieus omgaan met de diversiteit in de huidige samenleving, scholen met een eigentijds verhaal, zijn van waarde en spreken dus aan.”

4

Resultaten van de analyse van de focusgroepinterviews

Ouders die hebben deelgenomen aan de focusgroepinterviews zijn over het algemeen positief over de eigen school. Een enkeling maakt ook kritische opmerkingen. Geregeld horen we opmerkingen als “Mijn kind heeft het hier goed naar de zin”, “Er zijn leuke juffen, daar hebben we goed contact mee”, “De school is fijn dichtbij” en “Gezellige school, iedereen kent iedereen”.

Na deze introductie zijn de vragen expliciet gericht op het schoolkeuzeproces en de onderbouwing daarvan. Uit de analyse van de reacties van ouders op deze vragen zijn zeven thema's naar voren gekomen. Bij deze thema's geven ouders na ons doorvragen een uitvoerige toelichting en vullen zij elkaar daarbij aan. We kunnen nu niet alleen een rangorde aanbrenge in het schoolkeuzeproces van ouders, maar hebben ook weet van dieperliggende motieven die meespelen bij de uiteindelijke schoolkeuze. Hierna geven wij een indruk van de motieven die ouders van de drie onderscheiden schooltypen (zie bijlage I) noemen bij de zeven onderscheiden thema's. De volgorde van de thema's geeft geen rangorde weer; wij komen daar in de conclusies en aanbevelingen op terug.

4.1

Proces: (volgorde in) geraadpleegde informatiebronnen

Verreweg de meeste ouders denken over de schoolkeuze na op het moment dat de vierde verjaardag van hun kind dichterbij komt. Soms is de keuze impliciet al gemaakt doordat het kind naar een peuterspeelzaal gaat die verbonden is met een bepaalde basisschool. Soms ook blijkt dat de keuze al eerder gemaakt is, omdat er al een of meer oudere kinderen op de school zitten.

Een moeder van een zingevingsschool in een keuzerijke omgeving geeft kort en bondig haar schoolkeuzeproces weer: “We kregen eerst zo'n boekje thuis. We hadden ook wel op internet een beetje gezocht. De gelovige scholen kwamen beter uit de bus dan de openbare. We zijn bij allebei geweest. Hier werden we heel leuk ontvangen.” Hoewel de directeur van de openbare school positief overkwam, heeft deze moeder toch voor de christelijke school gekozen, “want de openbare school is niet christelijk en ik vind het toch belangrijk dat ze wat meekrijgen”.

Informeel gesprekken met andere ouders en een “leuke” ontvangst blijken voor veel ouders doorslaggevend. Een andere moeder van een traditieschool vertelt dat ze na het doorbladeren van een informatiefolder bij de scholen uit die folder is gaan kijken, “gewoon bij het schoolplein, wat zijn het voor ouders en kinderen, denk je dat je

daarmee een klik kunt hebben?” De klik die op enig moment in het schoolkeuzeproces plaatsvindt, blijkt voor veel ouders onmisbaar.

De oriëntatie op de keuze voor een basisschool begint over het algemeen niet met informatie inwinnen via folders en internet, maar start vaak in de informele sfeer. Gesprekken met vrienden, familie, burens en ouders in de wijk vormen de belangrijkste bron van informatie. “Onze vrienden waren tevreden over de school en hun vrienden ook”, zegt een moeder van een traditieschool. Als vrienden een positief oordeel vormen over de school, en de school dichtbij is, dan is de keuze gauw gemaakt, zo blijkt uit het vervolg van de motivering van de in de vorige zin geciteerde ouder: “Bovendien is het lekker dichtbij”.

Soms neemt de ouder voor het verkrijgen van informatie zelf het initiatief; soms vinden die gesprekken ‘per ongeluk’ plaats. Het begint, zo lijkt het, bij ‘van horen zeggen’. Hierin speelt meteen al het volgende thema – (loop) afstand – een rol: men zoekt over het algemeen informatie over de scholen in de buurt: “Ik ga echt niet een kwartier rijden, ook al is het de beste school”, zegt een moeder van een diversiteitsschool. Als er al informatie wordt ingewonnen over een school verder weg van huis, dan gaat het om een school die op de route naar het werk “goed aan te fietsen is” (moeder van een zingevingsschool).

Na de oriëntatie op scholen via burens en vrienden, volgt een kennismaking met de school. Ouders letten daarbij onder andere op de sfeer (is er rust in de school), de netheid (ziet het er schoon en geordend uit) en of er luxe onderwijsmaterialen zijn (computers, digibord). Een moeder van een zingevingsschool vertelt dat ze ook bij de openbare school is geweest “maar dat was zo chaotisch en iedereen rende door de gangen. Hier was de directeur vriendelijk en betrokken.” Een moeder van een traditieschool vertelt: “Wij gingen rondkijken, wij vonden een gemengde school van Nederlanders en buitenlanders belangrijk. We hebben toen een gesprek gehad, en er was meteen een klik.” Islamitische ouders (van een diversiteitsschool) vertellen dat de directeur tijdens het kennismakingsgesprek zei dat leerlingen op school geen hoofddoek dragen; voor deze ouders was dat geen probleem. Voor een andere ouder van een diversiteitsschool speelt de vraag of ze op de school “toekomst voor haar kind ziet”. Ze wil dat haar kind het ver gaat schoppen.

In elk focusgroepinterview noemen ouders het gesprek met de directeur of een leerkracht als een belangrijk moment waarop zij zich een nadere indruk vormen van de school. Eén ouder van een diversiteitsschool vertelt dat ze niet voor een andere school in de buurt heeft gekozen omdat ze die directeur “een rotvent” vond. Ze dacht: “Zo behandel je een ouder niet. Als je al zo doet tegen ouders, hoe doe je dan tegen je personeel en hoe stralen zij dat dan weer uit naar de leerlingen?”

De sfeer van het gesprek (met de directeur of een onderbouwleerkracht) en de manier waarop de ouder benaderd wordt, blijken van groot belang in de oriëntatiefase. Maar niet alleen in die fase. Het in gesprek zijn en blijven is ook belangrijk voor ouders in geval van een verschil van mening, zoals een moeder van een traditieschool vertelt naar aanleiding van onrust die er geweest is over het scheppingsverhaal versus de evolutietheorie. “Daarover is toen een goed gesprek gevoerd met de directeur.” Soms gaat de ouder voorafgaand aan het intakegesprek eens kijken hoe het eraan toegaat op het schoolplein. Toen deze moeder (traditieschool) zag dat de leerkrachten veel meer deden dan “alleen maar met elkaar kletsen”, zag ze dat het goed was. Bovendien nodigde een leerkracht haar, toen zij stond te kijken, meteen binnen voor een gesprek. “En als het goed voelt, waarom zou je dan verder kijken?”

Een enkele ouder heeft vroeger op dezelfde school gezeten waar ze haar kind nu heeft aangemeld. Eigen goede ervaringen hebben dan de schoolkeuze bepaald. “Ik ben er niet slechter van geworden (van het feit dat het een christelijke school is) en ik vond het wel gezellig, al die verhalen en zo”, zegt een moeder van een zingevingsschool.

Sommige ouders kijken in deze fase op de website van de school, en letten op Cito-scores. De meeste moeders geven echter aan dat ze bij het kiezen van de school daar niet naar hebben gekeken. “Dat leeft ook nog niet zo als je kind nog zo jong is”, zeggen moeders van een diversiteitsschool. Datzelfde geldt voor de doorstroomcijfers. Enkele moeders hebben gekeken naar de manier waarop de school zich op de eigen website presenteert. Een enkeling die via de website van de school informatie verzamelt, gaat ook nog bij de sociale media te rade: “Wat zetten ze van zichzelf op internet, bijvoorbeeld wat voor hobby’s hebben ze?” Dat geeft, aldus één van de moeders uit deze groep, “wel een goed beeld” van de school. Ook de gemeentelijke informatiegids waarin kwalificaties van scholen zijn opgenomen, is in deze fase een bron van informatie voor ouders. Deze groep ouders vormt echter een uitzondering.

4.2

Kleinschaligheid

Bij hun voorkeur voor een kleine school en een kleine kleutergroep noemen ouders de aandacht die zij verwachten dat een leerkracht kan schenken aan elk kind. “Een kind groeit van aandacht, en dat kan hier ook, want het is een kleine school, ongeveer 16 á 17 kinderen per groep”, vertelt een moeder van een traditieschool. Een moeder van een zingevingsschool vertelt: “De openbare school schijnt echt enorm groot te zijn; ik heb toch ook wel een beetje bewust voor kleinschaligheid gekozen”.

Een moeder van een zingevingsschool merkt op dat nu bij haar keuze weliswaar de kleinschaligheid van de school een rol heeft gespeeld, maar “je weet niet hoe een kind straks met een combinatieklas omgaat”. Van “kan ik gewoon geconcentreerd werken in groep 3 terwijl er uitgelegd wordt aan groep 4, of gaat ze dan meeluisteren en raakt ze helemaal afgeleid, dat moet je nog maar zien”. Deze moeder is één van de weinigen die vanuit het perspectief van haar ouder wordende kind nadenkt over de school; de meeste ouders kijken door de ogen van hun kleuter.

4.3

Afstand thuis-school

“Ik ga echt niet een kwartier rijden, ook al is het de beste school”, zegt een moeder van een diversiteitsschool in een keuzerijke grootstedse omgeving. “De afstand was voor ons het belangrijkste, en toen zijn we eigenlijk gaan kijken wat er bij ons in de buurt zat”, vervolgt deze moeder haar onderbouwing voor de schoolkeuze. Een andere moeder (zingevingsschool) vertelt over haar keuze tussen openbaar en christelijk onderwijs: “Voor mij heeft het niet uitgemaakt; we wonen hier echt om de hoek en het was gewoon de eerste keus doordat we hier goed binnen kwamen”.

Islamitische moeders die voor een christelijke school hebben gekozen, geven aan dat de (loop)afstand tot de school het belangrijkste was en daarnaast de goede naam die de school heeft. Het christelijke speelde bij deze ouders geen rol. Dat ligt anders voor een ouder van een traditieschool in het midden van het land, in een keuzerijke omgeving: “Het stond voor ons vast dat we een protestants-christelijke school zouden zoeken”. Toen bleek dat op de school dichtbij “niet zoveel” aan de identiteit werd gedaan, en ook “via anderen, kennissen en vrienden” “goede verhalen” over de school werden verteld, is voor deze protestants-christelijke school iets verder weg gekozen.

Verder weg blijkt voor ouders soms al vijf tot zeven minuten fietsen te zijn. Een moeder van een zingevingsschool vindt het belangrijk dat de school dichtbij is “want dan komen de vriendjes na schooltijd ook thuis spelen”. Een moeder van een traditieschool sluit daarbij aan als ze zegt: “De school moet dichtbij zijn, zodat kinderen zelf naar school kunnen fietsen en zodat ze ook met vriendjes uit de buurt kunnen spelen.” Deze moeder voegt daaraan later toe dat ze de nabijheid van de school ook belangrijk vindt omdat ze haar kinderen moeilijk kan loslaten. “Ik ben bang dat ze iets overkomt, vooral in deze tijd; er gebeuren een hoop nare dingen.”

Levensbeschouwing in opvoeding en onderwijs

Over het algemeen blijkt het voor ouders moeilijk om de opvoeding thuis en die van school van elkaar te scheiden. Ouders spreken in dat verband over zowel aspecten van een brede identiteit (als het bijvoorbeeld over pesten gaat), als over aspecten van een smalle identiteit (als het bijvoorbeeld gaat over de dagopening).

Tijdens de gesprekken over wat men van waarde acht in de opvoeding thuis, richt de aandacht zich al gauw op de opvoeding op school. Een moeder van een traditieschool vindt dezelfde omgangsvormen als thuis belangrijk, “hoe je elkaar aanspreekt” en dat er niet gevloekt wordt.

Het opvoedkundig aspect, en de manier waarop de school daarin complementair is aan thuis, blijkt vooral als argument sterk naar voren te komen in een keuzerijke omgeving.

“Ik hecht er toch wel aan dat er één lijn is tussen thuis en school”, zegt een moeder van een traditieschool. Een andere moeder van diezelfde school vindt het prettig dat op school aanvullende informatie gegeven wordt. “Alles wordt hier goed uitgelegd, bijvoorbeeld wat Palmpassen is.”

“Wij vinden een stukje levensbeschouwing belangrijk ... Hier nemen ze het serieus, hier gelden regels, pesten wordt serieus genomen, en regels als elkaar accepteren”, vertelt een andere moeder, ook van een traditieschool; daarbij in één adem sprekend over smalle en brede identiteitsaspecten. Deze moeder is ook bij een katholieke school gaan kijken. Op haar vraag naar de christelijke identiteit van de school kreeg ze als antwoord dat ze daar nog wel een lespakket over hadden, wat voor haar niet voldoende was waar het ging om “staan voor je identiteit”.

Weer een andere ouder vertelt over een andere school waar ze aanvankelijk is gaan kijken: “Daar stelde het christelijke weinig voor, er was alleen een viering aan het einde van de maand.” Over het algemeen zoeken ouders geen heel streng christelijke school. “Dat hele strenge hoeft van mij ook niet, van rokjes aan en verplicht naar de kerk ... maar wel een beetje dat mijn dochtertje ervan afweet” (zingevingsschool). Diezelfde moeder zegt: “Ik ben er niet slechter van geworden dat ik op een christelijke school heb gezeten en ik vond het wel gezellig, die verhalen en zo.”

“De christelijke verhalen zijn mooi voor de kinderen”, stelt een moeder (traditieschool) die vertelt zelf niet gelovig te zijn. “Ik vind dat het goed is om die verhalen in de kindertijd mee te krijgen”, zegt een moeder van een zingevingsschool. “Ik heb het zelf wel gemist, ik heb op een openbare school gezeten. Het hoort bij de Nederlandse cultuur. Een moeder van een traditieschool zegt daarover: “Ik vind het belangrijk dat ze weten wat de christelijke feestdagen zijn”. Voor openbare scholen geldt, aldus deze moeder: “Er staat wel een kerstboom, maar ze vertellen er geen verhaal bij.”

Het vertrouwd raken met de verhalen uit de Bijbel is ook de motivatie voor een andere moeder om voor een christelijke school te kiezen (zingevingsschool); deze moeder ging ook bij een katholieke en openbare school kijken.

Van één van de traditiescholen zegt men, aldus een moeder, dat het een strenge school is, maar, zegt zij: “Het is de enige christelijke school die er echt nog wat aan doet.” Wat ze daar precies onder verstaat wordt niet duidelijk. Een andere ouder benadrukt de algemene sfeer van de opvoeding thuis die openheid uitstraalt, wat zij terug wil zien in de benadering op school. Deze openheid zien ouders ook graag terug bij het kinderen kennis laten maken met andere opvattingen zoals de bigbangtheorie. “Niet alleen maar van God schiep de wereld, maar ook de evolutietheorie”, aldus een vader van een zingevingsschool.

“Wij vinden een stukje levensbeschouwing belangrijk”, zegt een moeder van een traditieschool. “Je staat ergens voor, je neemt het serieus, je gaat er voor.” In vergelijking met een openbare of katholieke school vertelt een andere moeder van een traditieschool dat aan de identiteit op een christelijke school “toch vaak wat meer gedaan wordt.” Ze lijkt daarbij te doelen op het zichtbaar zijn van de identiteit van de school in smalle identiteitsaspecten.

Andere ouders gaat het om een aanvulling op thuis, iets extra's. Voor de ene ouder is dat het streng zijn. Een moeder van een traditieschool: “Wij hebben twee jongens thuis, die zijn wel gebaat bij een beetje regels” (het gaat haar om brede identiteitsaspecten). Andere ouders kiezen voor een christelijke school omdat ze graag willen dat kinderen ‘iets’ leren over de christelijke traditie als aspect van de Nederlandse cultuur. “Dat je weet wat Pasen en Kerst betekent” (zingevingsschool; smalle identiteitsaspecten). “Ik vind het belangrijk dat ze Bijbelverhalen leren” (zingevingsschool). “Thuis doen we er niet zo veel aan, fijn dat ze hier op school er wel wat aan doen”, zegt een andere moeder van een zingevingsschool.

Ook bij een andere ouder ligt de nadruk op de taak van de school om te leren wat thuis niet op die manier aan de orde komt, zij het niet op het gebied van de christelijke traditie. Deze moeder zegt: “Ik ben redelijk chaotisch ... dan is het fijn dat ze hier een beetje structuur meekrijgen” (zingevingsschool; brede identiteit). Een andere moeder vindt het prettig dat kinderen op school leren om te presenteren, als voorbereiding voor later: “Hoe eerder ze daarmee beginnen, hoe minder vrees ze daar ook voor hebben” (zingevingsschool). Vooral van allochtone ouders horen wij dat ze het leren om zelfstandig keuzes te maken een belangrijke taak van de school vinden. Het betreft hier een waarde die kenmerkend is voor de Nederlandse cultuur, waarvan de ouders vinden dat de school deze moet overbrengen. De waarden van de eigen cultuur (bijvoorbeeld gehoorzaamheid aan ouders, rekening houden met ouders bij het nemen van een beslissing) brengen zij zelf hun kinderen wel bij.

Een moeder van een diversiteitsschool geeft aan wat zij verwacht van de school: “Dat een kind evenwichtig wordt gemaakt en bezig is met “wat ga ik na deze school doen?” Ze doelt op een brede algemene vorming en identiteitsontwikkeling; aspecten van brede identiteit. Als het gaat om de opvoeding thuis komen zowel smalle als brede identiteitsaspecten naar voren. Dat is ook het geval als ouders expliciet met elkaar spreken over kenmerken van christelijk onderwijs.

4.4.1 Levensbeschouwing op school – identiteit smal en breed

“Jezelf veilig en geborgen weten, en daar speelt het geloof een rol in”, is de reactie van een moeder van een zingevingsschool over het kenmerk van een christelijke school – daarbij een breed en een smal identiteitsaspect in één adem noemend. En dat je “onder elkaar bent”, vervolgt deze moeder: “Ik vind het mooi als je er open voor uit kunt komen; die openheid is hier meer dan op een openbare school”. “Respect voor elkaar” is het eerste dat op een traditieschool wordt genoemd door de moeders. Respect dat zich voor een moeder van een diversiteitsschool uit in ‘u’ zeggen tegen volwassenen en antwoord geven als je iets gevraagd wordt. “Dat ze grenzen aangeven en respect voor elkaar hebben”, zegt een moeder van een zingevingsschool. “Regels, zoals geen papier op straat gooien, met elkaar zorgen dat we het fijn hebben met elkaar”, merkt een moeder van een traditieschool daarbij op. “Ik heb zelf de indruk dat het hier ook wel gebeurt”, is haar ervaring nu haar kind op school zit.

Een moeder van een traditieschool waardeert het van de school dat de leerlingen leren sociaal-maatschappelijk verantwoordelijkheid op zich te nemen, “dat er met Pasen geknutseld wordt voor mensen die in het ziekenhuis liggen” en dat de leerlingen die werkjes naar het ziekenhuis brengen. Een moeder van een zingevingsschool heeft het gevoel dat het wat waarden en normen betreft “op een christelijke school meer is dan op een andere school”. Ouders van een zingevingsschool zijn het erover eens dat de waarden en normen van een christelijke en een openbare school niet veel van elkaar zullen verschillen, maar dat leerkrachten er op een christelijke school explicieter aandacht aan besteden.

Een moeder van een traditieschool hecht eraan dat er één lijn is met school. “Hier op school hebben ze vrijheid, tot op zekere hoogte, en dat is thuis ook”, zegt daarover een moeder van een zingevingsschool. Een moeder van een traditieschool ziet die ene lijn vooral op het gebied van de geloofsoepvoeding: “Mijn zoontje komt nu met die verhalen thuis, dat vind ik wel mooi, want dan moet je je zelf ook weer in die verhalen verdiepen”. Een moeder van een andere traditieschool noemt als kenmerk van de christelijke school (zoals ze dat zelf vroeger ook heeft ervaren): “In de ochtend even bidden en aan het einde van de dag; je leerde bepaalde liedjes en andere dingen”.

Een andere moeder vertelt dat haar zoontje opeens “een liedje van God” ging zingen en “toen begon het muntje te vallen: ze zijn er daar echt mee bezig. Dat gaf een paar weken een beetje onrust: hoe gaan we dit doen? Hoe staan we hier zelf in?”

In hetzelfde focusgroepinterview komt de schoolkerkdienst als kenmerkend voor de christelijke school naar voren. “Dat doe je nooit meer, naar de kerk gaan”, vertelt een moeder, maar haar kind vond het prachtig en vraagt haar nu steeds: ‘Wanneer gaan we naar de kerk?’ Zo kan er van de schoolse opvoeding een impuls uitgaan naar geloofsopvoeding thuis. Verhalen, vieringen en sfeer zijn belangrijke kenmerken van de christelijke identiteit, aldus een moeder van een traditieschool: die bepalen de keuze voor de christelijke school – materiële en immateriële aspecten.

4.4.2 Christelijke identiteit versus imago van de school

Ouders die kiezen voor een christelijke school vinden het belangrijk dat er echt iets met de identiteit van de school gedaan wordt. Een moeder zegt: “We hebben ook in onze eigen wijk een school bezocht, maar daar werd niet zoveel aan de christelijke identiteit gedaan en hier wel”. Nu haar kind op school zit, blijkt het eindje om fietsen de moeite waard te zijn; de school als ‘omfietssschool’. “Ze hebben het hier naar hun zin; ze hebben leuke juffen”.

4.4.2-a Voordat het kind op school komt

Voor sommige ouders is het, vóóordat ze hun kind aanmelden, duidelijk dat ze voor een christelijke school kiezen. Een enkele keer staat de keuze al vast ver voordat het kind de leeftijd heeft om naar school te gaan: “Toen mijn zoontje vier maanden oud was, liep ik met hem in de draagzak langs de school, samen met mijn ouders, en toen stond voor mij al vast dat hij hier straks naar school zou gaan, door de dingen die we van de school gehoord hadden” (moeder van een traditieschool).

Een moeder van een zingevingsschool vertelt dat ze van andere ouders, wier kind al op deze school zat, goede verhalen had gehoord, “dus we dachten van ja, de keuze is snel gemaakt”. Deze moeder vervolgt: “En het is goed bevallen, nog steeds”. Met deze uitspraak maken we de overgang naar de bevestiging van de keuze die ouders gemaakt hebben voor christelijk onderwijs voor hun kind.

4.4.2-b Nu het kind enige tijd op school is

Voor hun keuze voor de school vinden ouders achteraf bevestiging door bijvoorbeeld de manier waarop de leerkracht omgaat met de overgang naar het speciaal onderwijs van hun kind. “De stappen die genomen zijn, daar ben ik de school echt dankbaar voor”. Volgens deze ouder (traditieschool) krijg je zoiets niet op een andere school. Ook de manier waarop de leerkracht van hun kind omgaat met pesten, bevestigt voor ouders dat zij een goede keuze gemaakt hebben (traditieschool).

Een islamitische moeder vindt het belangrijk dat op de school van haar keuze kinderen zitten waar thuis ook wat aan het geloof gedaan wordt. “We vinden het belangrijk dat ze weten dat er iets is in de wereld, een wezen, ik weet niet hoe ik dat moet uitleggen ... dat ze dat meekrijgen” (traditieschool). Een andere moeder van dezelfde school zegt dat ze zelf niet christelijk is, en dat het in het begin wel even wennen was dat haar kind met liedjes van God thuis kwam “maar daar moeten we maar aan wennen”. Voor deze moeder is het belangrijk dat er op deze school “aandacht is voor de ander, de ander zoals hij is en wij vinden het heel bijzonder, dat dit hier opgepakt wordt”. Een andere moeder van een traditieschool vertelt naar aanleiding van het feit dat haar zoontje heel verlegen was, en nu langzaam maar zeker meer durft te vertellen: “De kinderen worden goed in de gaten gehouden, hun functioneren. Dat vind ik heel belangrijk”.

4.5

Culturele en levensbeschouwelijke diversiteit

Een islamitische moeder van een traditieschool zegt: “Aandacht voor ons geloof vind ik belangrijk. Ik vind het belangrijk dat ze iets weten van de Nederlandse samenleving, en dat ze leren om met elkaar om te gaan, wat voor geloof ze ook hebben”. Een andere moeder, ook van een traditieschool, vertelt: “Wij vonden een gemengde school belangrijk, dat ze met elkaar leren omgaan”. Op een zingevingsschool merkt een moeder op dat “andere godsdiensten eigenlijk ook een plekje moeten krijgen in het onderwijs, maar je kern, het christelijk geloof, dat zijn je roots. Ik vind het mooi als je dat tijdens je jeugd meekrijgt”. Een andere ouder van dezelfde school denkt “dat ze op de openbare school meerdere culturen krijgen; ook de Suikerfeesten”.

Een ouder van een zingevingsschool vertelt dat ze er op heeft gelet dat er niet heel veel verschillende nationaliteiten op school zitten. “Ik heb vroeger op een basisschool gezeten waar heel veel buitenlandse kinderen zaten en dat zou ik zelf per definitie niet willen”. Het argument waarmee deze moeder haar uitspraak onderbouwt is gerelateerd aan taalachterstand: “Als je twintig kinderen in de klas hebt waarvan vijftien een taalachterstand hebben, dan houdt dat in dat degenen die wel mee kunnen komen automatisch ook een taalachterstand krijgen”. Ze licht toe dat ze het wel heel belangrijk vindt dat kinderen met andere culturen in aanraking komen en daar respect voor hebben.

Islamitische moeders van een diversiteitsschool in een keuzerijke omgeving geven aan voor deze school gekozen te hebben, omdat ze willen dat hun kind in een gemengde omgeving naar school gaat. “De buurt is ook gemengd, en de samenleving ook.” Op deze school zitten kinderen van tussen de vijftien en twintig verschillende nationaliteiten, “dus ze moeten wel Nederlands spreken”.

Bovendien, zegt deze moeder, krijgen de kinderen uitleg over verschillende geloven, vieren ze feesten met elkaar, en wordt hun niks opgedrongen. Een andere islamitische moeder van een diversiteitsschool vindt het niet erg dat haar kinderen op school dingen over het christendom horen en ook “christelijke dingen doen”. Het gaat om het innerlijk van het kind en ze heeft er wel vertrouwen in dat haar kind later toch wel haar keuze (voor de islam) zal gaan volgen en naar de moskee zal gaan.

Een andere islamitische moeder van deze diversiteitsschool stelt dat de kennis (over andere geloven) die hier aan bod komt, diepgaander en breder is dan op een openbare school. Kennis van andere geloven ziet deze moeder als een pluspunt, omdat ze zelf heeft ervaren hiervan profijt te hebben: “Je kunt het meenemen in je verdere leven”. Islamitische moeders spreken zich soms expliciet uit vóór een christelijke school, als het maar een brede christelijke school is met aandacht voor andere geloven. Zij zouden wel moeite hebben met boeddhisme en hindoeïsme, waarin meer dan één God/Allah centraal staat.

4.6

Motivatie vanuit ouder, kind of kind-in-de-ouder

In de argumentatie bij de schoolkeuze lijkt de ouder de ene keer gemotiveerd door het belang van het kind (kijken door de ogen van het kind), een andere keer lijken motieven van de ouders zelf doorslaggevend (kijken door ogen van de ouder, met de herinnering aan het eigen kind-zijn). Een voorbeeld van het kindperspectief geeft een moeder van een traditieschool als ze zegt: “Ik wilde het liefst een school zo dicht mogelijk bij huis, zodat mijn kind met vriendjes uit de buurt kan spelen”. Deze moeder vindt het voor haar kind belangrijk dat vriendjes van school in de buurt wonen, en dat kinderen uit de buurt elkaar tegenkomen op school.

Eén moeder van een zingevingsschool vertolkt het kindperspectief met het oog op ‘later’, als ze zegt dat ze het belangrijk vindt dat ze (de leerlingen) “al een beetje leren presenteren, want er wordt best veel van ze gevraagd. Dus ik denk: hoe eerder ze met zo’n podium beginnen, hoe minder vrees ze daar ook voor hebben”. Zo interpreteren wij ook de motivatie van een islamitische moeder van een diversiteitsschool, die zegt: “Ik heb niet gekozen voor deze school omdat het een christelijke school is, maar omdat ze een goede naam in de buurt had, het is een kennischool. Sport en muziek doen ze maar in hun vrije tijd.” Kennis van geloof zien sommige ouders van een diversiteitsschool als een pluspunt, omdat ze zelf hebben ervaren hiervan profijt te hebben: “Je kunt het meenemen in je verdere leven.” Een andere ouder van dezelfde school wijst erop dat “gebrek aan kennis gauw kan leiden tot angst”.

Een voorbeeld van een ouderperspectief geeft een moeder van een traditieschool die zegt: “Wij zijn opgegroeid met veel allochtone kinderen in de klas en dat ging altijd gewoon heel plezierig. Ik vind de mengeling op school ook heel prettig”. Een ander voorbeeld is dat van een ouder die zelf op een christelijke school heeft gezeten, en daar geen negatieve herinnering aan heeft (zingevingsschool), of een ouder die wél negatieve herinneringen heeft aan de openbare school waarop zij zat en daarom voor een christelijke school voor haar kind heeft gekozen (zingevingsschool). Ook zijn er ouders die kiezen voor deze ene bepaalde school omdat ze er vroeger zelf op gezeten hebben (diversiteitsschool). Daarnaast zijn er ouders die zeggen: “Als de school bij mij past, past de school ook bij mijn kind” (traditieschool). “Het is belangrijk dat je met de ouders van de school een ‘klik’ hebt, dat je niet elke dag met een knoop in je maag bij het schoolhek staat”, zegt een moeder van een andere traditieschool.

Een moeder van een traditieschool kijkt naar de school met de ogen van toen zij zelf kind was: “Voor ons gold puur dat we zelf op een christelijke school hebben gezeten, dat was altijd prettig”. “Het geeft een thuisgevoel”, vertelt een andere moeder van een traditieschool over het moment dat ze zag dat een juf vooringing in gebed. Een andere moeder van eenzelfde type school zegt dat ze zoekt voor haar kind wat ze vroeger zelf fijn vond.

4.7

Motivatie ouders in relatie tot schooltype

Ouders van de verschillende schooltypen noemen min of meer dezelfde waarden die hen gemotiveerd hebben bij de keuze voor de school waarop hun kind(eren) nu zit(ten). Kleinschaligheid, (loop)afstand van huis naar school, sfeer (‘een goed gevoel’), en (open) invulling van het christelijke karakter van de school, zijn in alle focusgroepinterviews genoemd. Dat wekt de indruk dat de typen scholen er niet toe doen voor de ouders tijdens hun keuzeprocess. Echter, als we nader kijken naar de waarden waardoor ouders gemotiveerd zijn, en de waarden die in de beschrijvingen van de typen scholen staan, valt een aantal zaken op.

Ouders van traditiescholen noemen naast de hierboven genoemde vier waarden nog als motivatie dat zij het waarderen dat hun school extra ondersteuning geeft indien nodig, bijvoorbeeld bij achterstand of pesten. Dat sluit aan bij het belang dat dit type school hecht aan persoonlijke ontplooiing. De manier waarop het christelijke vorm krijgt in de traditieschool (leerlingen in aanraking brengen met het evangelie en kennis laten maken met de Bijbel en het Christendom) sluit aan bij wat ouders zeggen, namelijk dat de school een kapstok biedt voor het geloof en kennis geeft over christelijke feesten en andere tradities, en dat de ouders de geloofsopvoeding verder zelf moeten doen.

De ouders van traditiescholen noemen als belangrijke waarde in de schoolkeuze: één lijn tussen thuis en school. Dat toont verwantschap met de omschrijving van de traditieschool dat het team voornamelijk van protestants-christelijke huize is, wat bijdraagt aan het gevoel van vertrouwdheid. Ouders spreken van een ‘nestgeur’.

Ouders van diversiteitsscholen noemen structuur in de school (“structuur geeft rust”) en een goede voorbereiding op de toekomst, naast de waarden die ouders van alle drie typen scholen noemen. Wat betreft het christelijke karakter van de school vinden ze het aspect van kennisoverdracht over de christelijke en andere tradities het belangrijkste. Die kennis over tradities hoort voor deze ouders bij een goede voorbereiding op de toekomst: “Je hebt er profijt van later in de samenleving”. Dat is de reden waarom deze ouders diversiteit in de school waarderen. Dat komt overeen met wat in de omschrijving van de diversiteitsschool staat, namelijk dat men de leerlingen wil voorbereiden op een leven in een multiculturele samenleving, en dat kinderen kennis moeten maken met het christelijk geloof omdat de samenleving daarop geënt is. Bovendien geeft de beschrijving van de diversiteitsschool aan dat er ruimte is voor ontmoeting en dat men de verscheidenheid aan levensbeschouwingen ziet als een leermogelijkheid.

Ouders van een zingevingsschool noemen naast de kennisoverdracht van de christelijke traditie ook de betekenisverlening aan christelijke feesten als een voor hen belangrijke meerwaarde van een christelijke school. In de beschrijving van dit type school lezen we dat zingeving een belangrijk onderwerp is dat veel aandacht krijgt bij levensbeschouwelijke vorming. Ook hechten ouders waarde aan de praxis van het christelijk geloof in sociaal-maatschappelijke activiteiten. Het stimuleren van samenwerking wordt kenmerkend genoemd voor dit type school.

Ook openheid wordt gezien als een belangrijke waarde: openheid naar andere culturen en religies, maar ook openheid van de directeur naar ouders. Men waardeert het als de directeur echt luistert naar andere meningen. Een blijk van openheid voor ‘de ander’ is bijvoorbeeld dat er niet gek wordt opgekeken als een kind in de klas vertelt regelmatig naar de kerk te gaan. In de beschrijving van dit type school staat: “Wij leren onze leerlingen vanuit de eigen (christelijke) traditie om te gaan met verschillende levensopvattingen”.

‘Al bij de intake aandacht voor levensbeschouwelijke vorming’

Alle scholen in de wijk van de Tamarinde houden tijdens dezelfde periode open dagen, zodat ouders ‘breed’ rond kunnen kijken. Directeur Ronald Overboom: “Ik herken de opmerking dat ouders intuïtief kiezen. Zij hebben het vaak over ‘sfeer’ en ‘warmte’. Ouders zoeken een goede, veilige plek en willen dat hun kind met plezier naar school zal gaan. Wij benadrukken zelf ook dat zij zich er goed bij moeten voelen dat hun kind acht jaar lang bij ons zit.”

Tijdens zo’n open dag belegt de Tamarinde een informatiebijeenkomst voor belangstellenden. Overboom houdt dan een verhaal van ongeveer een uur met een PowerPoint. Hij vertelt over de grote lijnen: de identiteit van de school en de speerpunten van het onderwijs, de faciliteiten, leerkrachten, hoe de groepsindeling tot stand komt, de zorg, en waar de school zich op richt in de schoolontwikkeling.

“Vervolgens kunnen ouders een afspraak maken voor een intakegesprek. Dat vindt plaats met mij of een van de adjuncten. Deze gesprekken zijn meer vakinhoudelijk. Er komen ook veel praktische zaken aan de orde, zoals de schooltijden en de overblijf.” Overboom beaamt dat ouders niet ver vooruitkijken en vooral bezig zijn met de eerste jaren van de basisschool. “We krijgen wel steeds vaker vragen over hoe we omgaan met meer-begaafdheid. En een enkele keer vraagt een ouder naar de uitstroom na groep 8.”

Tijdens het intakegesprek vertelt de school ook wat zij van ouders verwacht. “Wij leggen uit dat we een goed contact met de ouders belangrijk vinden en dat we het samen moeten gaan doen.” Overboom typeert zijn school als een diversiteits-school; een school die veel aandacht geeft aan instrumentele vaardigheden, gelijke kansen voor alle leerlingen en een voorbereiding op het leven in de multiculturele samenleving. “We beginnen

in onze levensbeschouwelijke vorming bij de eigen identiteit. In de bovenbouw komt er meer aandacht voor andere vormen van levensbeschouwing. Daarbij kijken we vooral naar waar we elkaar vinden. We vertellen ouders al tijdens het intakegesprek dat wij levensbeschouwelijke vorming belangrijk vinden, dat we hier werk van maken, en dat we verwachten dat alle kinderen hieraan meedoen. Verder komt het onderwerp af en toe terug in de nieuwsbrief. We houden hierover geen ouderbijeenkomsten, want wij vinden dat dit onderwerp onder het privé domein van ouders valt.”

Het komt af en toe voor dat de school ouders moet herinneren aan de afspraken die tijdens de intake met hen zijn gemaakt. “Wij vieren ieder jaar ons kerstfeest ’s avonds in de kerk. Er is een klein groepje ouders dat daar liever niet naar toe wil komen. We kunnen hen niet dwingen, maar gaan dan wel nadrukkelijk het gesprek met hen aan.”

5

Conclusies en discussie

Tijdens de focusgroepinterviews is in totaal met veertig ouders gesproken. De meerderheid van de ouders bestond uit moeders; 36 moeders en vier vaders namen aan de gesprekken deel. Vier van de zeven focusgroepen bestonden alleen uit moeders. De manier waarop ouders benaderd zijn (door de directeur, door de onderbouwleerkracht), de voorbereiding op het focusgroepinterview (van summier tot uitgebreid), de participatie van de moeders aan het schoolleven (al dan niet lid van een ouderraad of medezeggenschapsraad, al dan niet ondersteunend bij schoolactiviteiten) en de tijd die de moeders hadden voor het gesprek; dat alles verschilde van school tot school. Ondanks deze verschillen hebben de focusgroepinterviews rijke data opgeleverd. De conclusies op basis van de analyse van deze data presenteren wij hierna.

5.1

Conclusies

Op grond van de analyse van onze focusgroepinterviews stellen we vast dat de keuze voor christelijk basisonderwijs door ouders niet alleen verschillend is gemotiveerd, maar dat ouders die keuze ook op verschillende manieren toelichten en beargumenteren. Voor slechts enkele ouders speelt het christelijke element in het schoolkeuzeproces helemaal geen rol. Ouders nemen over het algemeen de christelijke identiteit van de school wel mee in het keuzeproces, zij het dat dit niet altijd expliciet het meeste gewicht heeft. Impliciet speelt de christelijke identiteit van de school een rol wanneer ouders spreken over sfeer ('nestgeur'), structuur (kwaliteit van het onderwijs) en aandacht voor specifieke zaken zoals leer- en ontwikkelingsachterstand en pesten.

Bij onderlinge vergelijking van de verschillende typen scholen valt op dat moeders van een traditieschool meer dan van de andere typen scholen expliciet noemen dat de school voor hun kind een christelijke school moet zijn, en dat zij de aandacht waarderen voor de christelijke elementen zoals Bijbelverhalen vertellen. Voor de één is het belangrijk dat wat op school aangeboden wordt op het gebied van het christelijke in het verlengde ligt van wat thuis plaatsvindt; voor de ander is de school een aanvulling op wat thuis op het gebied van christelijke traditie niet aan de orde komt. Een dergelijke verhouding zien we ook op andere gebieden van de opvoeding, zoals openheid en vertrouwen tussen kind en ouder/leerkracht. De één is bereid er een eindje voor om te fietsen (de school als 'omfietschool'), voor een ander is het belangrijk dat het kind 'in de buurt' blijft – letterlijk en figuurlijk.

Door de verschillende onderbouwingen heen horen wij een verschil in perspectief. De ene ouder denkt vanuit het kind, de ander vanuit zichzelf als ouder, of als het-kind-in-de-ouder. Waar de ene ouder bij het argument van de afstand thuis-school het belangrijk vindt dat het kind vriendjes van school ook in de buurt kan tegenkomen (denkend vanuit het kindperspectief), is het voor de andere ouder belangrijk dat de school zich bevindt op de route naar het werk van de ouder (ouderperspectief).

Waar de ene ouder de sfeer van de school van belang acht omdat het kind het fijn moet hebben en er graag naartoe gaat, noemt een andere ouder aspecten van die sfeer die zij zich van haar eigen schooltijd herinnert en die haar goed bevallen zijn. Hoe dan ook, de meeste ouders kijken met de ogen van het kind naar de school – heel specifiek met de ogen van het jonge kind. Ouders die verder kijken dan de kleuterleeftijd vormen in onze onderzoekspopulatie een uitzondering.

De onderzoeksvraag naar het proces van de schoolkeuze en de waarden die de schoolkeuze bepalen, hebben wij aan het begin van deze rapportage als volgt verwoord:

- Hoe vindt het proces van schoolkeuze plaats?
- Welke motieven kunnen we onderscheiden in de uiteindelijke keuze voor de betreffende school?
- Welke relatie leggen ouders tussen een (eventueel) levensbeschouwelijk motief en andere motieven bij de schoolkeuze voor een christelijke school?

Wij beantwoorden deze vragen als volgt:

In het proces van de schoolkeuze spelen informele informanten een belangrijke rol. Ouders gaan af op wat zij horen van familie, vrienden, burens en bekenden in de buurt. Officiële documenten, zoals een gemeentelijke informatiegids en de schoolgids, en de schoolwebsite spelen een ondergeschikte rol. Vervolgens gaan sommige ouders kijken bij het schoolplein om zich een indruk te vormen van de manier waarop leerkrachten met kinderen omgaan, en een indruk te krijgen van de andere ouders die bij het hek staan. De hoofdrol is echter weggelegd voor de directeur en/of de onderbouwleerkracht die het intakegesprek voert. In dit contact is het al dan niet ervaren van een 'klik' van doorslaggevend belang.

De motivatie bij de keuze voor de school vermengt zich met ervaringen die de moeders – nu hun kind op de school van hun keuze zit – inmiddels met die school hebben opgedaan. De bevestiging voor hun keuze vinden zij in de aandacht die er is voor hun kind bij moeilijkheden (pesten, doorverwijzing naar het speciaal onderwijs). Ook vinden zij bevestiging in elementen van het christelijke van de school, wat óf meevalt (het is niet zo streng als ze gevreesd hadden), óf positief wordt gewaardeerd (ze vinden het het wel leuk dat een kind thuiskomt met christelijke liedjes of Bijbelverhalen).

Deze ouders zien daarin een aanknopingspunt om er thuis verder op in te gaan, of (wat islamitische moeders betreft) thuis de eigen geloofsopvattingen te expliciteren.

In de *motieven* die ouders noemen voor de keuze van de school staat het belang van het kind voorop: hun kind moet het fijn vinden naar school te gaan, moet alle aandacht krijgen, en moet leren respectvol met anderen om te gaan. In tweede instantie moet het kind ook voorbereid worden op later. Dat 'belang van het kind' blijkt echter op verschillende manieren door ouders (h)erkend te worden: het belang van hun kind nu, het belang van het kind zoals de ouder dat ervaart, en het belang van het kind-in-de-ouder, het kind dat die ouder was. Bovenal nemen de moeders de school waar door de ogen van het jonge kind (een kleuter).

De motivatie voor een christelijke school varieert van een kennismaking met de christelijke traditie in het *verlengde* van thuis, als *aanvulling* op thuis of als *kennisname* van die traditie die immers hoort bij de Nederlandse cultuur. Hoe dan ook, alle door ons gesproken ouders waarderen het christelijke in de identiteit van de school – ouders zien dat als een aspect van de kwaliteit van het onderwijs. Ouders leggen volgens ons een relatie tussen de christelijke identiteit van de school en de motivatie in schoolkeuze wanneer zij spreken over het vertrouwde van een christelijke school, omdat zij vroeger zelf naar een christelijke school zijn gegaan ('nestgeur'). Datzelfde gebeurt wanneer zij vertellen dat zij het belangrijk vinden dat onderwijs en opvoeding thuis en op school in elkaars verlengde liggen, en dat zij hechten aan de structuur van het onderwijs (regels).

5.2

Discussie

Wanneer we de resultaten uit ons onderzoek leggen naast de bevindingen uit eerder onderzoek, zoals wij dat in hoofdstuk 2 hebben besproken, zien we een aantal opmerkelijke zaken.

In vergelijking met het onderzoek van Trees Pels (zie hoofdstuk 2) constateren wij dat ouders de eigen (religieuze of seculiere) waardenoriëntatie betrekken in hun overwegingen over de schoolkeuze. De verandering in de relatie tussen school en ouders, die Pels in 2002 signaleerde, horen wij terug in de reacties van ouders in de focusgroepinterviews. Ouders informeren zich amper over Cito-scores van de school, en leggen de nadruk op de persoonlijke ontwikkeling van hun kind. Als ouders spreken over 'voorbereiding op later' gaat het met name over autonomie en zelfsturing.

De verschillende rollen die voor ouders weggelegd lijken te zijn in de school (b)lijken geen rol te spelen in de schoolkeuzemotivatie van ouders. Zij kiezen allereerst voor hun kind. Welke positie zij zelf kunnen/willen hebben in de schoolgemeenschap is in de fase van oriënteren en kiezen niet aan de orde; wél of ze een 'klik' ervaren met andere ouders en teamleden – een niet onbelangrijke voorwaarde voor gemeenschapsvorming.

Bij lezing van de Europese *review* (Waslander e.a. 2010) valt op dat, in vergelijking met andere landen, in Nederland de onderwijsvrijheid en de daaraan gerelateerde keuzevrijheid van ouders belangrijke contextgegevens zijn waar het gaat om schoolkeuzemotieven. Nederlandse ouders worden in hun keuze niet beperkt door de wijk waarin zij wonen, zij het dat in de Randstad enige sturing op post-code plaatsvindt – een sturing die ondergeschikt is aan de schoolkeuzemotieven van ouders.

Wij signaleren in de uitkomsten van ons onderzoek een aantal overeenkomsten en verschillen met de bevindingen op Europees niveau. Opvallend is dat in de Europese *review* wél de gewoonten in de sociaal-culturele context van de ouders zijn meegenomen in het schoolkeuzeproces. De sociaal-culturele context zien wij in ons onderzoek terug in de fase van het schoolkeuzeproces waarin ouders hun vrienden, familie en buurtbewoners raadplegen over de scholen in de buurt. Aan het intuïtieve aspect van het schoolkeuzeproces besteedt het Europese onderzoek geen aandacht.

Wat betreft de vraag of de ouder dan wel het kind bepalend is voor de uiteindelijke keuze, is in het Europese onderzoek alleen gekeken naar het vervolgonderwijs en niet naar het basisonderwijs. De onderzoekers maken een verschil tussen kinderen 'toestaan' een eigen keuze te maken, en kinderen 'mee laten praten' in het keuzeproces; het eerste vindt voornamelijk plaats in arbeidersgezinnen, het tweede meer in middenklasse gezinnen. Op basis van de uitkomsten van ons onderzoek zouden we kunnen zeggen dat ouders het kind 'mee laten praten' in de zin dat zij door de ogen van het kind naar de school kijken.

Afstand, zo stellen de onderzoekers van het Europese onderzoek, speelt in het schoolkeuzeproces voor basisschoolkinderen een andere rol dan voor kinderen die naar het vervolgonderwijs gaan. Het belang van de nabijheid van de school zou, hun gedachtelijk volgend, de schoolkeuze van ouders voor een basisschool beperken. In ons onderzoek hebben we gehoord dat moeders het zeer belangrijk vinden dat de school in de buurt is. Wanneer de afstand te groot wordt (en dat is al zo bij meer dan vijf á zeven minuten) en er een drukke weg overgestoken moet worden, lijken ouders het criterium 'afstand' zo belangrijk te vinden dat zij voor de school in de buurt kiezen.

Of ouders bewust kiezen voor een school blijkt, volgens het Europese onderzoek, samen te hangen met de buurt en de sociaaleconomische status van ouders, tevredenheid over de kwaliteit van het onderwijs zoals dat wordt waargenomen door de ouders, en betrokkenheid van de ouders bij de opvoeding. In onze onderzoeksvraag hebben wij de sociaaleconomische status van de ouders niet meegenomen. De tevredenheid van ouders over de kwaliteit van het onderwijs zien wij weerspiegeld in de navraag die ouders in het allereerste begin van het schoolkeuzeproces doen bij vrienden, familie en buurtgenoten. Uit die gesprekken en de positieve waardering die daaruit spreekt, destilleren ouders een beeld van de school en de kwaliteit van het onderwijs.

De betrokkenheid van de ouders bij de opvoeding heeft in ons onderzoek een rol gespeeld, in de zin dat de focusgroepinterviews met een betrokken groep moeders heeft plaatsgevonden, namelijk moeders die extra tijd willen spenderen aan de toelichting van hun schoolkeuze en die in sommige gevallen deel uitmaken van een ouderraad of MR, of hulpmoeder zijn.

Culturele en religieuze achtergronden spelen in de Europese *review* een rol in de zin dat 'witte' ouders de neiging hebben 'zwarte' scholen te mijden, en dat ouders uit etnische minderheden de neiging hebben een school te kiezen waarin hun culturele en religieuze achtergrond is vertegenwoordigd. In ons onderzoek horen wij dat terug in de motivatie van moeders die een 'mengeling' belangrijk vinden, en te veel kinderen van een andere (lees: niet-Nederlandse) achtergrond nadelig vinden, onder andere in verband met de taalontwikkeling.

Vrijwel alle moeders in ons onderzoek vinden het belangrijk dat kinderen weet hebben van andere godsdiensten. "In lijn met ontwikkelingen op Europees niveau dient de Nederlandse overheid haar politiek-pedagogische verantwoordelijkheid dan ook daadwerkelijk te nemen en als antwoord op de huidige situatie ruimte te scheppen voor de ontwikkeling van 'religieuze burgerschapsvorming', waarin leerprocessen op het gebied van godsdienstige en seculiere levensbeschouwelijke tradities verbonden zijn met het in 2006 ingevoerde leergebied burgerschapsvorming", schrijven Ter Avest en Miedema (2010, 85).

Ouders geven aan dat zij het belangrijk vinden dat hun kinderen leren met 'de ander' om te gaan, en verbinden dat met begrippen als 'respect' en 'tolerantie', die zij kenmerkend achten voor christelijk onderwijs. Zij verbinden in hun uitspraken het 'christelijke' met 'leuk met elkaar omgaan', het religieuze met 'levensbeschouwelijk leren samenleven'. De uitspraken van ouders zijn uitdrukkingen in alledaagse taal van wat bedoeld wordt met het wetenschappelijke concept levensbeschouwelijke burgerschapsvorming.

Ter Avest en Miedema voegen daaraan toe dat levensbeschouwelijke burgerschapsvorming dient te bestaan uit informatieoverdracht over verschillende tradities – als onderdeel van de cultuur – en begrip voor verschillende partijen. Samenleven met 'de ander' gaat niet vanzelf, maar moet geleerd worden.

De vrijheid die ouders hebben om een school te kiezen voor hun kind in lijn met de eigen levensovertuiging, is een groot goed in de Nederlandse context. Maar vrijheid bestaat niet zonder verantwoordelijkheid. Ook van ouders en scholen in relatief homogene gemeenschappen mag, in het kader van het leren samenleven, worden verwacht dat zij op een integere manier aandacht geven aan andere vormen van godsdienst en levensbeschouwing dan die waar ouders en school voor staan (De Groof e.a. 2010, 34). Dat is in het belang van de ontwikkelings- en leerbehoefte van het groter wordende kind, de toekomstige burger van de Nederlandse multiculturele en multireligieuze samenleving.

Met betrekking tot ouders die stellen dat zij niet voor niets een christelijke school hebben gekozen, en voorlopig geen behoefte hebben aan informatie over andere godsdiensten, ligt er voor de school een belangrijke taak. Die taak bestaat volgens ons uit het stimuleren van ouders om mee te denken over het verschil tussen geworteld zijn in en betrokken zijn op 'het eigene', op het kennismaken met de geloven en levensovertuigingen van 'de anderen', én het leren samen te leven in een wereld van verschil – ook binnen de verschillen die immers in elk type christelijke basisschool aanwezig zijn.

Opvallend in de uitspraken van ouders over de schoolkeuze voor hun kind zijn de opmerkingen over 'sfeer' en 'een goed gevoel'; het woord 'gezellig' horen wij vaak. Waar wij als onderzoekers gehoopt en verwacht hadden meer duidelijkheid te krijgen over wat ouders met deze gevoelsuitdrukkingen bedoelen, blijkt dat zij daar in de focusgroepinterviews amper helder beargumenteerd over kunnen spreken. Schoolkeuze lijkt in hoge mate een intuïtief proces.

Naar intuïtieve processen bij het nemen van meer of minder belangrijke beslissingen heeft de Nijmeegse hoogleraar psychologie Ap Dijksterhuis veel onderzoek gedaan, en daarover onder meer gepubliceerd in *Het slimme onbewuste; denken met gevoel* (2007/2012). Van zijn bevindingen geven wij hierna enkele gedachten weer, voor zover die ons kunnen helpen onze onderzoeksresultaten in een nog wat breder kader te plaatsen en te begrijpen.

Dijksterhuis stelt om te beginnen dat mensen in deze tijd veel vaker een beslissing moeten nemen dan ongeveer een halve eeuw geleden, en dat zij daarbij ook nog eens uit veel meer alternatieven moeten kiezen. Er wordt minder voor ons beslist, of, anders gezegd, we laten minder voor ons beslissen. Wat schoolkeuze betreft was het vijftig jaar geleden zo dat als je bij een bepaalde kerkelijke traditie hoorde, je dan ook naar de school ging die verwant was aan die kerkelijke traditie. In deze gesecculariseerde tijd voelen minder mensen zich verbonden met een kerk of geloofsgemeenschap, en is de band tussen kerk en school minder hecht dan vroeger.

Daarbij, en dat geldt ook voor scholen, zijn er veel meer alternatieven voorhanden dan een aantal decennia geleden. In onze tijd zijn er naast protestants-christelijke, rooms-katholieke en openbare scholen in dezelfde wijk op loopafstand – of iets verder weg op fietsafstand – vaak ook een jenaplan-, montessori- of daltonschool. Naast scholen die zich onderscheiden op basis van geloofsovertuiging of levensbeschouwing kunnen ouders ook kiezen voor scholen die zich onderscheiden op grond van een specifieke pedagogische aanpak.

Dijksterhuis constateert op grond van onderzoek dat mensen bij te veel alternatieven geneigd zijn helemaal niet meer te kiezen. Hij stelt: “Het leidt tot besluiteloosheid. En als ze kiezen, dan kiezen ze vaak ‘blind’; dat wil zeggen, zonder erover na te denken” (Dijksterhuis 2012, p. 108). Wij horen dat terug in de uitspraak van één van de ouders, die zegt: “Als het goed voelt, waarom zou je dan verder kijken?”. Dijksterhuis constateert op grond van zijn onderzoeken dat er drie manieren zijn om belangrijke beslissingen te nemen. Ten eerste de snelle keuze zonder erbij na te denken; ten tweede de ‘onbewuste’ keuze, waarmee hij bedoelt dat men informatie verzamelt, er vervolgens een nachtje over slaapt en dan kiest. En ten derde noemt Dijksterhuis de ‘bewuste’ manier, waarbij men informatie verzamelt, die nauwkeurig analyseert op het belang van verschillende aspecten en daarna het alternatief kiest dat het beste uit die analyse komt (ibid., p. 110-111).

Het blijkt dat de eerste manier, de intuïtieve manier van beslissen, zo gek nog niet is, mits je expert bent op het gebied waar de keuze over gaat. We horen deze manier terug in de uitspraak: “Als het goed voelt, waarom zou je dan verder kijken?”. De tweede manier van informatie verzamelen en er een nachtje over slapen, horen we terug bij moeders die aangeven dat ze informatie op internet gezocht hebben, bij het schoolplein hebben staan kijken, en daarna besloten tot een gesprek met een directeur. Veel nadenken (zoals bij de derde manier van keuzes maken) leidt, aldus Dijksterhuis, tot het aandragen van te verwoorden argumenten, het zogenaamde verbaliseren. Echter, “juist bij heel belangrijke keuzes spelen emoties een grote rol, en die kun je niet goed verbaliseren” (ibid. p. 117). Dit laatste zou wel eens een rol gespeeld kunnen hebben bij moeders die hun argumenten voor christelijk onderwijs zoeken in bijvoorbeeld de aanpak bij pesten,

het leren presenteren, het omgaan met andere culturen en het aanreiken van extra ondersteuning bij de taalontwikkeling. Op basis van de analyse van de focusgroep-interviews kunnen we zeggen dat intuïtieve processen een belangrijke rol spelen in het schoolkeuzeproces, waarbij de motieven gezocht worden in te verbaliseren argumenten – soms al tijdens het schoolkeuzeproces, soms achteraf als het kind al enige tijd op school is.

Ouders nemen tijdens het schoolkeuzeproces de school waar door de ogen van hun kind. Slechts bij uitzondering kijken ouders vooruit naar de ontwikkeling van hun kind van een vierjarige naar een twaalfjarige, die een verantwoorde keuze moet maken voor een vervolgopleiding, en naar een volwassene die met (culturele en religieuze) verschillen in de samenleving om moet kunnen gaan.

“Achteraf gezien heb ik te weinig gekeken naar wat er in de bovenbouw gebeurt”, zegt één moeder van een traditieschool. Daar lijkt ons een belangrijke taak te liggen voor de school. De school dient de ouders bij de hand te nemen in de ontwikkeling van hun kind van kleuter naar puber, en in de bijbehorende leerbehoeften. Ouders weten veel van de emotionele behoeften van hun kind. Zij kennen heel goed de behoefte aan veiligheid, geborgenheid en aandacht van hun kleuter. Ouders weten echter weinig van leerbehoeften van het kind, amper van de kleuter maar zeker niet van het groter wordende kind. Leerkrachten dienen ouders gedurende de schooltijd te informeren over de ontwikkelingsbehoeften van hun kind. In de professionele ontwikkeling en in de nascholing van leerkrachten dient aandacht geschonken te worden aan deze uitbreiding van hun taken.

Het beroep van leerkracht heeft de afgelopen decennia een ontwikkeling doorgemaakt van onderwijzer in een monopoliepositie (‘koning in eigen rijk’) naar leerkracht als autonome expert op het gebied van leren en opvoeding (Swennen 2012, p. 22 e.v.). De autonomie van de leerkracht als expert neemt echter af op grond van onder meer de toenemende mondigheid van ouders. De tijd breekt aan van de nieuwe professional die zichzelf verstaat als ‘collegiale professional’ (Hargreaves, in: Swennen 2012, p. 22); iemand die ten bate van de ontwikkeling van het kind op voet van gelijkwaardigheid kan samenwerken met verschillende betrokkenen in dit leerproces. Daarbij zijn ouders of eerste verzorgers de belangrijkste partners in de opvoeding. Deze taak richt zich niet alleen op de leergebieden van taal en rekenen, maar ook – en in een christelijke school niet in de laatste plaats – op het gebied van culturele en religieuze vorming. Waar ouders niet in de eerste plaats belang hechten aan het christelijke in de identiteit van de school, is het de taak van de christelijke school ouders ook als partners te zien bij de culturele en religieuze vorming van hun kind.

Voor deze vorm van samenwerking tussen de belangrijkste *stakeholders* in de ontwikkeling en vorming van het kind is de metafoor “het huis dat wij samen bouwen” van toepassing (Sacks, in: Van der Zee 2010, p. 92-93). De school is in deze beeldspraak te zien als een huis om in te wonen, dat door de inspanning van alle betrokkenen tot stand komt. Een huis waar alle bewoners bijdragen aan het onderhoud, ieder met behulp van de eigen expertise. Deze bouw toont de kracht van “georkestreerde diversiteit: omdat we niet hetzelfde zijn, dragen we ieder iets unieks bij, iets dat ieder van ons alleen maar kan geven” (ibid., p. 93). Bouwen aan een huis is geen tijdelijke aangelegenheid, bijdragen aan de bouw brengt verbondenheid, maakt dat je erbij hoort, dat je deel uitmaakt van een bouwende gemeenschap.

Gemeenschapsvorming lijkt op het intuïtieve niveau een belangrijke motivatie voor ouders te zijn wanneer zij spreken over de ‘klik’ met andere ouders en met de directeur of leerkracht van de school. Scholing in de richting van ‘collegiale professionals’ lijkt ook om deze reden een belangrijk aandachtspunt in de toekomstige her-, bij- en nascholing van directeuren en leerkrachten in het basisonderwijs. Zij moeten een adequate positie vinden tussen de thuiscultuur en de schoolcultuur. Daarbij is het belangrijk dat zij leren om te vragen: ‘Wat kan ik voor u betekenen?’ (vgl. Boersma 2012, p. 7).

In ons onderzoek hebben hoofdzakelijk moeders geparticipeerd. Een moeder van een traditieschool merkt op: “Het is misschien wel een ‘vrouwending’ om te redeneren vanuit ‘als we ons maar goed voelen’”. Onder de interviewers is in de meeste gevallen ook een man aanwezig geweest; één focusgroepinterview is alleen door een man afgenomen. De analyse en interpretatie van de data heeft voornamelijk door vrouwen plaatsgevonden. Dat alles heeft mogelijk de uitkomsten van ons onderzoek beïnvloed. Wij bevelen aan dit onderzoek uit te breiden met onderzoek naar de rol van vaders in het schoolkeuzeproces en naar de schoolkeuzemotieven van vaders. Een interessante optie is nader onderzoek onder ‘witte’ ouders (moeders én vaders) die expliciet kiezen voor een ‘zwarte’ school op levensbeschouwelijke grondslag.

Literatuur

Bekkers, V.J.J.M., D. de Kool en G.F.M. Straten (2012)

Ouderbetrokkenheid bij schoolbeleid.

Erasmus Universiteit Rotterdam. NWO / Beleidsgericht Onderzoek Primair Onderwijs.

Bertram-Troost, G.D., C. Kom, I. Ter Avest en S. Miedema (2012)

Typen van protestants-christelijk basisonderwijs in een seculiere tijd.

Schoolleiders aan het woord over de eigenheid van hun school.

Woerden: Besturenraad.

Biesinger, A., A. Edelbrock en F. Schweitzer (eds.) (2011)

Auf die Eltern kommt es an! Interreligiöse und Interkulturelle Bildung in der Kita.

Interreligiöse und Interkulturelle Bildung im Kindesalter.

Band 2. Waxmann: Munster/ New York/ Munchen/Berlin.

Boersma, P. (2012)

School en ouders. Thema, informatie voor directie, bestuurders en toezichthouders.

Woerden: Besturenraad, januari/februari 2012.

Christelijk Pedagogisch Studiecentrum (1993)

Waarden en normen in het christelijk onderwijs.

Schoolkeuzemotieven van ouders voor een christelijke school in het voortgezet onderwijs.

Hoewelaken: CPS.

De Groof, J., W. van de Donk, G. Lauwers, P. de Goede, T. Verhappen (2010)

Reflecties op de omgang met religieus en levensbeschouwelijk verschil in onderwijs in Vlaanderen en Nederland.

In: *Tijdschrift voor Onderwijsrecht & Onderwijsbeleid*, september-december 2010. p. 3-35.

Dijksterhuis, A., M.A Bos, L.F. Nordgren, R.B. van Baaren (2006)

On making the right choice: The deliberation-Without-Attention Effect. *Science*, 311, 1005-1007.

Dijksterhuis, A. (2012)

Het slimme onbewuste. Denken met gevoel.

Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.

Dijkstra, A.B., S. Miedema (2003)

Bijzonder gemotiveerd. Een onderzoek naar de ideale school volgens dragers en vragers van confessioneel basisonderwijs.

Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.

Edelbrock, A., A. Biesingern, Fr. Schweitzer (eds.)(2012)

Religiöse Vielfalt in der Kita; So gelingt interreligiöse und interkulturell Bildung in der Praxis.

Stiftung Ragensburger Verlag.

Feinberg, W., Chr. Lubienski (eds.) (2008)

Schoolchoice policies and outcomes. Empirical and Philosophical Perspectives.

State University of New York Press, Albany.

Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek (2003)

Schoolkeuzemotieven. Onderzoek naar het schoolkeuzeproces van Amsterdamse ouders.

Amsterdam: Dienst Maatschappelijke ontwikkeling.

Herweijer, L., R. Vogels (2004)

Ouders over opvoeding en onderwijs.

Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Hoppenbrouwers, C. (2007)

Onderzoek naar het besluitvormingsproces van ouders van basisschoolleerlingen de keuze tussen twee basisscholen... WOUW!
Universiteit van Tilburg, Wetenschapswinkel.

Pels, T. (2002)

Het samenspel tussen ouders en school: toekomstig onderzoek. In: K. Autar & D. van Loggem (red.). *De rol van ouders bij vergroting van onderwijskansen*. Amsterdam: Averroës Stichting. pp 115-129.

Scholen met succes (2010)

Wat leeft onder ouders?! Overzicht van tien jaar onderzoek. Oudertevredenheid, ouderbetrokkenheid, schoolkeuzemotieven, schoolimago. Haarlem: Scholen met succes.

Swennen, A. (2012)

Van oppermeester tot docenten hoger onderwijs. De ontwikkeling van het beroep en de identiteit van lerarenopleiders. Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam.

Ter Avest, I., S. Miedema (2012)

Noodzaak tot recontextualisering van onderwijsvrijheid vanuit (godsdienst)pedagogisch perspectief. In: *Tijdschrift voor Onderwijsrecht & Onderwijsbeleid*, september - december 2010. p. 77-88.

Vogels, R. (2002)

Ouders bij de les; Betrokkenheid van ouders bij de school van hun kind. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Van der Zee, Th. (2010)

Het huis dat we samen bouwen. Godsdienstpedagogische reflecties om scheiding in het onderwijs te overwinnen. In: *Tijdschrift voor Onderwijsrecht & Onderwijsbeleid*, september - december 2010. p. 89-98.

Waslander, S., C. Pater, M. van der Weide (2010)

Markets in Education: an analytical review of empirical research on market mechanisms in education. Organisation for Economic Co-operation and Development.

Bijlagen

1

Schooltypen

Bron: onderzoek VU/Inholland, Typen van protestants-christelijk basis-onderwijs in een seculiere tijd. Schoolleiders aan het woord over de eigenheid van hun school, Woerden: Besturenraad, 2012.

Type 1: Traditieschool

Persoonlijke ontplooiing is erg belangrijk op onze school. Een heel belangrijk aspect daarvan is godsdienstige vorming. Wij vinden het belangrijk om leerlingen in aanraking te brengen met het evangelie van Jezus Christus. Ook vindt onze school het belangrijk dat kinderen kennis krijgen van de Bijbel en het christendom.

Er is vrijwel iedere dag aandacht voor godsdienstige vorming op onze school en bij de behandeling van thema's rondom levensbeschouwelijke diversiteit zullen we de bijzondere positie van het christendom steeds onder de aandacht brengen. Wij vinden het niet de taak van onze school om leerlingen kritisch te laten zijn op hun eigen levensbeschouwing en achtergrond.

Bij de godsdienstlessen gebruiken we de methode *Kind op Maandag / Startpunt* / eigen materiaal. Aan deze methode-keuze besteden we veel aandacht, waarbij soms niet alleen het team wordt betrokken, maar ook het bestuur en de ouders. Levensbeschouwelijke activiteiten hebben een Bijbels karakter en christelijke waarden staan centraal.

Onze school heeft voornamelijk protestantse leerlingen, maar er zijn ook onkerkelijke leerlingen en leerlingen met andere levensbeschouwelijke achtergronden. Ons personeel is overwegend protestants-christelijk en onze schoolleider is actief betrokken bij een geloofsgemeenschap. De school vindt het belangrijk goede banden te onderhouden met de geloofsgemeenschappen in de wijk of het dorp.

Type 2: Diversiteitsschool

Op onze school is de overdracht van instrumentele vaardigheden erg belangrijk, net als het bijdragen aan gelijke kansen van de leerlingen in de samenleving. Wij willen leerlingen voorbereiden op een leven in een multiculturele samenleving. Godsdienstige of levensbeschouwelijke opvoeding behoort niet direct tot de belangrijkste onderwijsdoelen van onze school. Wel vinden we het belangrijk dat leerlingen kennis maken met het christelijk geloof, vooral omdat de waarden die in onze samenleving belangrijk zijn, geënt zijn op het christendom.

De samenstelling van de wijk waarin de school staat heeft een behoorlijke invloed op de manier waarop we vorm geven aan onze identiteit. Dat onze school officieel een christelijke achtergrond heeft, speelt maar een kleine rol in hoe we omgaan met deze en andere thema's die op ons afkomen.

Onze school besteedt vooral in afzonderlijke lessen, die we minimaal een aantal keer per week geven, aandacht aan levensbeschouwelijke vorming. In de lessen geven we veel aandacht aan de wereldgodsdiensten en aan maatschappelijke vraagstukken. Als methode gebruiken we veelal *Trefwoord / Kind op Maandag*. Levensbeschouwelijke diversiteit waarderen wij positief. Er is bij ons ruimte om levensbeschouwingen op basis van gelijkwaardigheid te ontmoeten en van elkaar te leren. De verscheidenheid aan levensbeschouwingen zien we als een leermogelijkheid.

Op onze school zijn er leerlingen met diverse religieuze en levensbeschouwelijk seculiere achtergronden. Ook etnisch is onze leerlingenpopulatie (vaak) divers. Het personeel bij ons kan eveneens divers zijn wat betreft levensbeschouwing. Ook leerkrachten met een seculiere, islamitische of hindoeïstische levensbeschouwing kunnen op onze school werken.

Type 3: Zingevingsschool

Onze school hecht grote waarde aan het evenwichtig aandacht geven aan de vorming van leerlingen op alle gebieden. Het stimuleren van ontwikkeling en samenwerking, het kinderen leren om voor zichzelf te denken en open te staan voor anderen, vinden we belangrijk. De persoonlijke ontwikkeling en ontplooiing van individuele leerlingen staat centraal.

'Zingeving' is een belangrijk onderwerp dat veel aandacht krijgt bij levensbeschouwelijke vorming. Wij leren onze leerlingen vanuit de eigen (christelijke) achtergrond om te gaan met verschillende levensopvattingen.

Op onze school besteden leerkrachten vrijwel iedere dag, in een apart vak, aandacht aan levensbeschouwelijke vorming. Soms is er ook aandacht voor levensbeschouwelijke vorming in andere vakken.

Bij de levensbeschouwelijke activiteiten gaat het vooral om de christelijke waarden, maar het karakter van deze activiteiten kan ook meer godsdienstig en Bijbels van aard zijn. Als methode voor levensbeschouwelijke vorming gebruiken we veelal *Kind op Maandag / Trefwoord*.

Onze school heeft leerlingen met een protestantse achtergrond, maar er zijn ook onkerkelijke leerlingen en leerlingen met andere levensbeschouwelijke achtergronden. Het leerlingenbestand is etnisch vrijwel homogeen. De leerkrachten op onze school hebben voornamelijk een christelijke achtergrond, maar er kunnen ook leerkrachten met een andere levensbeschouwelijke achtergrond werken.

Uitnodigingsbrief ouders

Betreft: Uitnodiging voor groepsgesprek over keuze van basisschool

Geachte ouder/verzorger,

Korter of langer geleden hebt u voor uw kind(eren) een basisschool gekozen. Uit onderzoek weten we dat zeer uiteenlopende zaken een rol kunnen spelen bij deze keuze. Omdat onderzoek naar schoolkeuze voornamelijk uitgevoerd wordt met behulp van vragenlijsten, weten we echter nog niet zoveel van 'het verhaal' erachter.

Wat vinden ouders nu echt belangrijk voor het onderwijs van hun kind(eren)? En hoe komen ze tot de uiteindelijke keus voor een basisschool? Vragen waar wij graag een antwoord op zouden vinden! Daarom gaan wij, als onderzoekers van de Vrije Universiteit Amsterdam en Hogeschool Inholland, graag met ouders in gesprek over de schoolkeuze.

Voor ons onderzoek hebben we contact gezocht met de directeur van de basisschool van uw kind(eren). Hij/zij ondersteunt het onderzoek van harte en stimuleert de ouders om mee te doen. Omdat u een of meerdere kinderen in groep 1 en/of 2 heeft, willen we u van harte uitnodigen om, samen met een aantal andere ouders die ook nog niet zo lang geleden (opnieuw) voor deze basisschool heeft gekozen, van gedachten te wisselen over hoe de schoolkeuze tot stand is gekomen. Wij zijn benieuwd naar uw verhaal!

De bijeenkomst vindt plaats op ... van ... tot ... en wordt gehouden Het gesprek zal ongeveer anderhalf uur duren.

U kunt zich, bij voorkeur per e-mail, aanmelden bij Meike Oostermeijer. U kunt bij haar ook terecht voor vragen over het onderzoek (m.oostermeijer@student.vu.nl). Na aanmelding ontvangt u een bevestiging. Tevens zullen wij u te zijner tijd ook nog een herinnering sturen.

Op basis van de gesprekken die we met ouders hebben, schrijven we een onderzoeksrapport. Dit rapport geeft basisscholen meer zicht op de afwegingen die ouders maken bij het kiezen van een school. Met behulp van deze informatie kunnen scholen in de toekomst nog beter aansluiten bij de wensen en behoeften van u als ouder.

In het rapport zullen geen namen van ouders en kinderen genoemd worden. De directeur van uw school zal geen direct verslag ontvangen van de bijeenkomst. Er zal dus vertrouwelijk omgegaan worden met wat u ons vertelt.

We hopen u binnenkort te mogen ontmoeten.

Vriendelijke groeten,

Cees Kom, MA, docent/onderzoeker Hogeschool Inholland
Dr. Anneke de Wolff, onderzoeker Hogeschool Inholland
Dr. Gerdien Bertram-Troost, docent/onderzoeker Vrije Universiteit Amsterdam

Vragenlijst

Voor het registratieformulier:

Aantal kinderen:
 Leeftijd kinderen:
 In welke groep(en):

Rekenen u en/of uw partner zich tot een kerkelijke
 gezindte of geloofsgemeenschap?

Zo ja, welke?
 Zelf:
 Partner:

Wat is uw geboorteland en wat is dat van uw partner?

Zelf:
 Partner:

Wat is de hoogste door u en door uw partner afgemaakte
 opleiding?

Zelf:
 Partner:

Vragenlijst

- Vijf tot tien hoofdvragen
- Alleen open vragen!
- Liever geen 'waarom' vragen (maar 'wat heeft gemaakt dat...?')

Kernvragen van het onderzoek:

- Wat heeft ertoe geleid dat uw kind nu op deze school zit?
- Welke personen/gebeurtenissen/omstandigheden/ideeën/standpunten hebben hier een rol in gespeeld?
- Hoe kijkt u, nu u de school wat beter kent, terug op uw keuze en de manier waarop u uw keuze gemaakt hebt?
- Waar lette u op bij de schoolkeuze? Wat was belangrijk voor u? Zou u nu op dezelfde zaken letten of op andere?

Beginnen met welkom heten en uitleg van het doel van de bijeenkomst, duur, opname, verslaglegging etc. Ook uitleg over hoe het gesprek zal verlopen. Mensen mogen ook op elkaar reageren!

Dan een voorstelronde waarin iedereen al even aan het woord komt en geprikkeld wordt om na te denken over de school die men gekozen heeft.

Introductievragen:

- Noem uw naam en die van uw kind in groep 2 en vertel eens iets over hoe u deze school ziet/ervaart.

Aangeven ('samenvatten') dat hoe je een school ziet/ervaart veel te maken heeft met hoe je zelf in het leven staat en wat je (voor je kind) belangrijk vindt. Daarom willen we het, voordat we verder praten over hoe de keuze voor deze school tot stand is gekomen, hebben over wat voor jullie belangrijke zaken in de opvoeding zijn.

Transitievragen:

- Wat vindt u in de opvoeding van uw kind belangrijk?
- Wat vindt u, in relatie tot basisonderwijs, belangrijk voor uw kind?

Nu willen we het gaan hebben over hoe u tot de keuze voor deze school gekomen bent. We willen u vragen terug te denken aan de tijd dat u, voor het eerst, op zoek moest naar een school voor uw kind(eren).

Sleutelvragen:

- Vertel eens iets over het proces/de weg tussen het 'realiseren dat je kind ingeschreven moest gaan worden voor een basisschool' en de daadwerkelijke inschrijving bij deze basisschool.
(Wat heeft ertoe geleid dat uw kind nu op deze school zit? Van welke informatie is gebruikgemaakt? Andere scholen overwogen? Hier ook nagaan welke belemmeringen er waren om niet voor de eventuele voorkeurs-school te kiezen.)
- Welke personen/gebeurtenissen/omstandigheden/ideeën/visies/standpunten hebben een rol gespeeld in dit zoekproces? *(Doorvragen!)*
- In hoeverre speelde de 'richting' van de school (protestants christelijk) ook een rol?
(Voorkeursrichting? Waarom? Welke verwachtingen?)

- Hoe heeft u het maken van de keuze voor deze school ervaren?
(Lastig, voor de handliggend of iets dergelijks)
- Hoe kijkt u, nu u de school wat beter kent, terug op uw keuze?
- Hoe kijkt u terug op de manier waarop u uw keuze gemaakt hebt?
(Voldoende geïnformeerd ten aanzien van zaken die nu als echt belangrijk ervaren worden?)

Afrondende vragen:

- Alles overziende, wat heeft bij u nu de doorslag gegeven om voor deze school te kiezen?
- *Samenvatting geven en nagaan of die adequaat is.*
- Zijn er nog zaken die wel van toepassing zijn op de keuze voor een school, maar die nog niet besproken zijn?

Besturenraad

Postbus 381
3440 AJ Woerden
T 0348 74 44 44
F 0348 41 14 56

www.besturenraad.nl
info@besturenraad.nl